

943.19
B 36

P. BARTAL INCE

MÁRIABESNYŐ TÖRTÉNETE

— 19 KÉPPEL —

ESZTERGOM, 1929
BUZÁROVITS GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA

II. KIADÁS

Ferragutti

'943.9
D 36

HELYTÖRTÉNET

2019 JUL 05.

43.9

B 36

HELYTÖRTÉNET

2003 Jan 26

214709

1995 -09- 20

MÁRIABESNYŐ TÖRTÉNETE

EREDETI
ÉS MÁS HITELES FORRÁSOK UTÁN

ÍRTA
P. BARTAL INCE
KAPUCINUSRENDI ÁLDOZÓPAP

19 KÉPPEL

II. KIADÁS

ESZTERGOM, 1929
BUZÁROVITS GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA

Nihil obstat.

P. Camillus a Rába-Pordány, O. M. Cap.
Censor Provinciae.

Imprimatur.

Viennae, die 10. Apr. 1929.

P. Albinus a Thüringenberg, O. M. Cap.
Min. Prov.

Nihil obstat.

Theophilus Can. Klinda
censorum praeses.

Nr. 900.

Imprimatur.

Strigonii, die 6. Martii 1929.

Justinianus Card. Serédi
Princeps Primas Hungariae,
Aeppus Strigoniensis.

I.

Máriabesnyő multja.

Amint a budapesti vonat elhagyja Gödöllőt, gyönyörű, hegyes-völgyes vidék tárul szemünk elé. Jobbról a gödöllői koronauradalom erdejének lombátorai lehelik ózondús illatukat a főváros kötömegei közé szorult s szabadság után ide menekülő emberre, balról pedig óriási szilfák lombjai, mint nagy idők tanui, századokról sutognak legendákat. A vonat alatti kies völgyben, valamint a szemközt elhúzódó hegyoldalon szét-szórt házak és villák jelzik, hogy nyaralóhelyre értünk. Még néhány perc s az országút mellett, egy fákkal beültetett domb tövében előtűnik a máriabesnyői kegytemplom, megcsonkított hazánknek úgyszólván egyetlen számottevő búcsújáróhelye.

Valamikor e helyen virágzó község állott, de a török hódoltság alatt teljesen elpusztult s a jelenlegi Máriabesnyő gróf *Grassalkovics* Antalnak köszönheti létét. Régiségi leletek és okmányok bizonyítják, hogy a Pest vármegyéhez tartozó s jelenleg a gödöllői határban fekvő máriabesnyői pusztá valaha nagy, népes község volt, Gödöllő pedig Nagy Lajos, Zsigmond és Ulászló királyok idejében néhány villából és egy-két elszórt házból állt.

Hogy a jelenlegi Besnyő helyén egykor község állt, tanúsítják az ott talált régiségi leletek is. Ugyanis a jelenlegi templom helyén 300 éves, nagyszerű, ívezetes romok állottak, hirdetve az egykori község fényének vesztét s munkás lakóinak szomorú eltűntét. Az alapzatok ásása alkalmával pedig sok emberi csontot talál-

tak és a templom körüli faültetések alkalmával még most is találhatók, — bizonyságul, hogy a templom körüli domb volt a régi község temetője. Továbbá, mikor a zárda mögötti hegyoldalt rendezték s az ottani sűrű bozótokat kiirtották, a zárda történetének tanúsága szerint a munkások pincékre, begyöpesedett házalapokra találtak, melyek kétségkívül egy hajdani, elveszett község nyomaira utalnak.

De ugyanezt történeti okmányok is igazolják. IV. Béla király 1249-ben a *hatvani premontrei rendnek* adományozta a pestmegyei *Bessenew* népes községet (terram populorum de villa Bessenew). A premontreiken kívül a XIV. század végéig volt itt birtokrésze *Horváthi* Ivánnak is. Horváthi Iván azonban több Kis Károly-párti főúrral Horvátországban fellázadt Mária királynő ellen, Erzsébet özvegy királynét megfojtatta, Máriát pedig a novigrádi várba záratta. A külföldön tartózkodó Zsigmond — Mária férje — értesülvén a királynők sorsáról, Magyarországra sietett, magát királlyá koronáztatta s azután hadseregével felesége megmentésére indult. Zsigmond a lázadókat leverte, a főbb bűnösöket kivégeztette (Kont és társai) s Horváthi Ivánt 1387-ben Veszprémben kelt királyi diplomával a Pest megyében bekebelezett Besnyő birtokától megfosztotta. A lázadótól elkobzott birtokot a király *Ilosvai* Leuszták udvarmesterének adományozta, akinek az ország iránti hűségét akarta ezzel megjutalmazni.

1430-ban Besnyő birtokosai közt szerepel már *Hatvani* Mátyás is, amint ez kitűnik egy Veresegyháza és Szada között tartott határjárás jegyzőkönyvéből, mely szerint Hatvani Mátyás besnyői földesúr tisztje által ott magát képviseltette. Halála után özvegye azt tartván, hogy papoktól lopni nem bűn, a szomszédos premontrei birtokra is szemet vetett, mert a leleszi premontrei prépost, mint az akkor üresedésben levő hatvani prépostság jogainak védelmezője, 1468-ban tiltakozott az ellen, hogy Hatvani Mátyás özvegye a prépostsághoz tartozó Bessenew falut elfoglalta.

Ezután Besnyő községről említés többé nem történik. Hogy pontosan mikor és mi módon tűnt el

A KEGYHELYRE VEZETŐ MÁRIA TERÉZIA FASOR

Kröszi Béla felvétele.

e kies vidéken fekvő község, mégpedig nyomtalanul, nehéz megállapítani. Annyi azonban valószínűnek látszik, hogy vagy a Magyarországra betört cseh husziták, vagy az országot tűzzel-vassal pusztító törökök döntötték romba s tették lakósaikat földönfutókká.

Konstanc városa ugyanis a cseh Husz Jánost eretnek tanai miatt Zsigmond király beleegyezésével máglyára ítélte (1416). Ezért Husz hivei, a *husziták*, Zsigmondon úgy akartak bosszút állni, hogy bátyja, Vencel cseh király halála után (1419), bár őt illette volna meg a cseh korona, nem ismerték el királyuknak, hanem fegyvert ragadva, sokáig háborgatták Felső-Magyarországot s valóságos ostorai lettek az általuk elárasztott Felvidéknek.

A hagyomány szerint Kerepesen is több évig tanyáztak és ezalatt az idő alatt a községet uraló hegyen önvédelmi szempontból építettek maguknak valamelyes várat, melyből idők folyamán sajátságos alakú templom emelkedett ki s nemrégiben történt lebontásáig is hirdette a háborús idők ízlését. Ha tehát ily közel is tartózkodtak, könnyen megtörténhetett, hogy a magyar ajkú, vallásához szívósan ragaszkodó és talán ellenszegülő községet feldúlták s alapostól felforgatták.

Ha nem a csehek, bizonyára a törökök semmisítették meg, kik nem csak betörtek e vidékre s azt tűzzel-vassal pusztították, hanem a budai vár elfoglalásának tartama alatt meg is szállták.

Hatvan, Fülek és Szecső voltak e környéken a törökök főbb helyei. Budától Isaszegen és Hatvanon keresztül egész Fülekig és oldalvást Szecsőig sűrűn elhelyezett török őrzőjáratok állottak szakadatlan vonalban s egymásnak, mint valami csatározás alatt, mindent jeleztek, a budai várparancsnok szokásos rendeleteit átvették és továbbították.

Hogy Besnyő nyomtalanul eltűnt s megsemmisüléséről oly keveset tudunk, annak oka a belzavarok és polgárháborúk voltak, melyekben a pártoskodás, a fegyver zöreje mindent elnémít, mindent lábbal tipor és megsemmisít. Az ilyen pusztító állapot, ha századokon keresztül tart, mint ez Magyarországon volt, sok

történelmi eseményt a feledés homályos leplébe burkol. Annyi tehát bizonyos, hogy külső ellenség okozta háborúk áldozatául esett Besnyő virágzó községe, mert hogy ide ellenség sűrűn ellátogatott, kitűnik az első zárdafőnököknek, P. Leonidesznek 1763-ból való feljegyzéseiből is, melyek szerint azon a helyen, ahol a zárd épült, azelőtt hatalmas, sűrű fák voltak, 3—4 lépés vastagok is, amelyek abból az időből maradtak meg, amikor — az öregek állítása szerint — a helység lakosai az ellenség elől, különösen a törökök elől, ide menekültek.

A vagy 200 éves gyászos homály után Besnyő a XVII. században szerepel újra, de már mint lakatlan pusztá, mely Gödöllőhöz tartozik. Ettől az időtől kezdve Besnyő története a szomszédos Babat és Egerszeg pusztákkal együtt elválaszthatatlan Gödöllő — ekkor még „Gedellő” — történetétől.

Gödöllő mint uradalmi főhely a Grassalkovicsok ideje előtt sohasem fordult elő, mivel leginkább közbirtokosok kezén volt. Legrégebbi adatunk róla, mint már említém, a XIV. századból való, mely szerint Nagy Lajos, mint örökösök nélkül maradt és így a királyra szállt pusztát, *Pohárnok* Péternek adományozta. A Pohárnok család kihaltával Gödöllő ismét királyi kézre, Zsigmond király kezére jutott, ki azt 1405-ben második nejének, *Cillei* Borbálának ajándékozta. A királyné nem sokra becsülhette a birtokot, mert 1439-ben *Tamáty* Henrik, eddigi bérlője, már tulajdonosként szerepel. De nem sokáig örülhetett birtokának. Az Albert király halála utáni trónversengésben ugyanis az özvegy királynénak, Erzsébetnek pártjára állt, míg a nemesség nagy része, Hunyadi János, az Ujlakiak és Rozgonyiak Ulászlót támogatták. Ulászlónak sikerült is felülkerekednie; Tamásyt birtokaitól — így Gödöllőtől is — megfosztotta s a hozzá hű *Rozgonyi* János vajdának és öccseinek adta (1441).

Most megindulhatott volna Gödöllő felvirágzása, mert a Rozgonyiak a Hunyadiak idejében nagy és befolyásos emberek voltak. Sajnos azonban, Gödöllő érdekében semmit sem tettek. A hatalmas nemzetség

Gödöllőre nézve végkép feledékenységre ment. Meddig bírták Gödöllőt, nem lehet tudni az átkozott viszályok miatt, melyek a haza szívében századokon át dúltak, szítva a pártos polgárok által, kik a hatalomrajutás kedvéért egymást buktatták, semmisítették meg. E belső zavarokat méginkább súlyosbította az a körülmény, hogy a török Szulejmán az 1526. évi gyászos mohácsi csata után győzedelmes seregeit Buda felé indította és a pesti Dunán átvezetvén, a rablásra küldött hadosztályokkal e vidéket egészen elárasztotta, melyek tűzzel-vassal mindent elpusztítottak s a lakosokat vagy földönfutókká tették, vagy legyilkolták, vagy rabláncra fűzve Törökországba hurcolták. Úgy látszik, Besnyő község is e szerencsétlen korszakban tűnt el, Gödöllő pedig néhány házra és erdei villára zsugorodott. A következő két évszázadra Gödöllő történetének fonala elvész s azon időbeni multját, akár csak Besnyőét, sötét homály borítja.

Mint említém, vagy 200 éves hallgatás után találkozunk ismét velük, de ekkor Besnyő már lakatlan pusztá, mely Gödöllőhöz tartozik s azóta is ő viszi a vezetőszerepet Besnyő mellett.

Ekkor, vagyis a XVII. század közepén Gödöllő a hozzátartozó Besnyő, Babat és Egerszeg pusztákkal két családé volt. Az egyik birtokos kürthi *Vámosy* István, Pest vármegye alispánja és nővére Erzsébet volt, kik Gödöllőt a hozzátartozó pusztákkal együtt királyi adományozáskép bírták. A birtok másik fele a *Mocsáry* nemzetségé volt.

Vámosy István nőül vette a helybeli közbirtokos leányát, Mocsáry Juditot s így egész Gödöllő kizárólagos urává lett. Halála után 1661-ben kiállított végrendeletével az egész birtokot özvegyére hagyta. Nővére, Vámosy Erzsébet e végrendelet által királyilag adományozott jogában megsértetvén, férjének, *Hamvay* Istvánnak segítségével per útján visszaszerezte törvényes birtokrészét.

A Hamvayak régi gömöri család, amelynek tagjai kiváló országos hivatalokat viseltek és az országban fényes állásokat töltöttek be. Haláluk után fiuk, Hamvay Ferenc lett az örökös, akí állandóan Gödöllőn lakott

s a községet mentesítette a kényszermunkák teljesítése alól. Ennek a Hamvay családnak volt az ősi kúriája a régi, még gróf Grassalkovics Antal által emeletessé átalakított „*Erzsébet*“ nagyszálloda, amelyben jelenleg a kincstári erdőhivatal és a megszűnőben levő kir. kath. reálgimnázium van elhelyezve. Hamvay Ferencnek 1667-ben bekövetkezett halála után a birtok az özvegyé lett.

Vámosy István halála után özvegye, Mocsáry Judit, férjhez ment *Bossányi* Lászlóhoz, mely házasság folytán Gödöllő most már a Hamvay és Bossányi nemzetség tulajdona lett. A gazdag és Gödöllőtől távol lakó Bossányi László az őt megillető birtokrészrel nem sokat törődött, báró *Verlaim* budai administrator valamilyen hamis egyezménnyel eltulajdonította s nászajándékkul leányának adta. A leány báró Lewhez, majd ennek halála után Tillman Ferdinándhoz ment férjhez. Báró Verlaim igazságtalan eljárásába az utódok nélkül elhalt Bossányi László huga, nagyugróci Bossányi Krisztina nem tudott belenyugodni s a báró ellen pert indított. A bíróság előtt sikerült bebizonyítania, hogy báró Verlaim e birtokot Bossányi Lászlótól önkényüleg, jogtalanul foglalta el, törvénytelenül bírta s így leányának érvény nélkül adományozta. Bossányi Krisztinát a gödöllői birtok jogérvényes birtoklásába az 1670. szept. 28-án kihirdetett ítélet alapján beiktatták.

Közben újabb közbirtokosa is lett Gödöllőnek: *Starhemberg* Tamás osztrák gróf, hatvani földbirtokos, királyi adománylevél alapján. Részét azonban nem maga kezelte, hanem bérbe adta Tillman Ferdinándnak. Majd Hamvay Ferenc özvegye is meghalt s az örökösök nélkül maradt birtok visszaszállt a Koronára. A király a birtokot a Hamvayak többi birtokával együtt a *Forgách* grófoknak adta. Ezek az adományozások sehogysen tetszettek Bossányi Krisztinának s a Forgáchoknak nem is engedte meg, hogy Gödöllőt birtokukba vegyék. Úgy látszik azonban, kiegyeztek s a Forgáchok némi kárpótlása után a volt Hamvay-rész is az övé lett.

Ily módon Bossányi Krisztina majdnem minden gödöllői közbirtokostól megszabadult. Kiharcolta magá-

nak a bátyja részét, megszerezte — igaz hogy erőszakkal — a Hamvay-, illetve Forgách-részt, csak még a Starhemberg-rész volt hátra. Az aranygyapjas vitéz osztrák gróf azonban annyira félt a kardos asszonytól (asszony volt, de férje nevét sohase használta), hogy feléje se mert nézni Gödöllőnek, Tillman nevű bérlőjével pedig azt tett, amit akart s így sikerült is neki a némettől megszabadulnia, mint azt a következő fejezetben látni fogjuk.

Nagyugróci Bossányi Krisztina Gödöllőnek és a hozzátartozó Besnyő, Babat és Egerszeg pusztáknak 57 évig volt földesasszonya. Az a birtok, amelyet fáradhatatlan szorgalmával szerzett s férfiakat megszégyenítő erélyességével oly sokáig fenntartott, halála után az örökösök, a könnyelmű unokák kezén szétűszott. Hogy miként jutott Besnyő újjáalapítójának, gróf Grassalkovics Antalnak a birtokába, arról is a következő fejezetben fogunk szólni.

II.

Gróf gyaraki Grassalkovics Antal.

Máriabesnyő tulajdonképeni története a Grassalkovics-család történetével kezdődik. A hajdan virágzó, de elpusztult s vagy 300 év óta lakatlan Besnyőt *gróf gyaraki Grassalkovics Antal* emelte ki a feledés homályából.

Máriabesnyőről szólva, lehetetlen, hogy tulajdonképeni megalapítójának érdekes és tüneményes életére ki ne térjünk, legalább is főbb vonásokban. Hisz ez az üstökösként a semmiségből hirtelen kiemelkedő, nagy fénytől környezett, de harmadik nemzetségében ismét nyom nélkül eltűnt magyar mágnás, ki korának kétségkívül egyik legnagyobb embere volt, oly sok és kiváló érdemeket szerzett az Isten, a király és a haza szolgálatában, hogy nem e szerény fejezet, de hatalmas kötet se volna elég életének kellő méltatására.

D. Puttkamer's Institut
M. Z.

Származásáról s gyermekéveiről nem sokat tudunk, hacsak a gróf Khuen-Héderváry család birtokában levő Grassalkovics-levéltárban esetleg valami lappangó ön-életrajzra nem találunk, mely erre is fényt vetne. Vannak, akik horvát származásúnak mondják, vannak, akik tótnak tartják, sőt Rákóczi kurucai leszármazottjának is, de ezek mind csak találgatások, csupán lexikonokban olvasható mende-mondák, melyeknek semmely történeti alapjuk nincs. Az egyetlen megbízható adat származására vonatkozólag a máriabesnyői kolostor évkönyvének feljegyzése, mely szerint Grassalkovics Antal, a család feje, a nyitrai megyei Ürményben született 1693. március 6-án *ex Nobilibus, attamen tenuium facultatum Parentibus*, nemes, de teljesen elszegényedett szülőktől. Szegénységükből nem igen telt a fiú taníttatására, de a szorgalmas, tehetséges és vallásos fiúval örömet megosztották a pozsonyi szentferencrendi barátok szegénységüket: a kolostor portájánál, ahol a szegényeket etetik, ő is mindennap megjelent kettős cserépbögréjével, amelybe neki is jutott mindig egy kis meleg étel. Ezeket a bögréket később, mikor már nagy úr lett, aranyba foglaltatta s fényes ebédek alatt hajdani szegénysége, de egyszersmind legkegyesebb királynéjának kegyei által való emelkedése jelvényéül asztalára rakatta. Dr. Rómer Flóris, a híres magyar tudós, a Gödöllői Történelmi és Régészeti Egyesületnek 1877. június 14-iki közgyűlésén mondott beszédében megemlíti, hogy szülei gyermekkorában sokszor mutatták neki a pozsonyi kolostornak a jezsuiták temploma felé néző szögletén pislogó utcai lámpát, melynél a szorgalmas diák leckéit tanulgatta. Senki sem gondolta ekkor, hogy a szegény koldusdiákból valaha dúsgazdag gróf lesz. Vallásossága mellett már ekkor kitűnt a művészetek és a jogtudományok iránti szeretete, amelyben oly nagy előhaladást tett, hogy méltán sorolhatjuk Magyarországnak legnagyobbjai közé.

Tanulmányai végeztével, mint szegény és teljesen ismeretlen ügyvéd, előbb szülőmegyéjében telepedett le, de nagyobb hivatást érezvén magában, nemsokára Pestre költözött. Mivel itt vajmi kevés volt a katolikus ügyvédek száma, minden erővel azon volt, hogy a

legjobbak közé felküzdje magát s tökéletes tudásával és felkészültségével nagy szolgálatakat tehessen hazájának és egyházának. Egész nyíltan hirdette, hogy ügyvédi irodáját elsősorban a katolikus jogi ügyek védelmezésére nyitotta s ebben az értelemben a püspökhöz, káptalanokhoz, katolikus alapítványi jószágigazgatókhoz és gazdag katolikus családokhoz programleveleket küldött szét. Grassalkovics Antalnak e bátor fellépése csakhamar ismertté tette a nevét. Sokan e címen felkeresték, mély jogi tudományát csodálták, annyira, hogy 22 éves korában, fiatalságának dacára, az ügyvédi világban bámulatos tekintélyt vívott ki magának. 23 éves korában, 1716-ban, Budán már *kincstári ügyész* volt. Erről az állomásról aztán a legmagasabb polcokra nyitott magának utat. Kitartó és ernyedetlen munkássága, mély jogi tudása és egyéb szép tehetségekkel párosult finom tapintata mind olyan kiválóságok, melyek egyenesen praedestináltak őt mindenféle magas állami hivatalra. Rendkívüli tehetségének, ügyességének és sikereinek híre csakhamar eljutott egész a királyi udvarig s ennek tulajdonítható, hogy III. Károly király 1720-ban a 27 éves fiatal ügyvédet *udvari kamarai tanácsossá* s a *királyi jogügyek igazgatójává* kinevezte. Alig mult el hét év s a *neoacquistica commissio* elnöke lett (1727).

Ezt a neoacquistica commissio-nak nevezett vizsgáló bizottságot Kollonics, a későbbi prímás elnöklete alatt még I. Lipót király állította fel 1690-ben s az volt a feladata, hogy a török hódoltság alól felszabadult területeken a birtokviszonyokat rendezze. A két évszázados török elnyomatás ugyanis nagy bizonytalanságot teremtett a földbirtokok körül; soknak elpusztult a gazdája, soktól elvette a török s önkényesen másnak adta, úgyhogy Buda várának visszafoglalása után okvetlenül szükségessé vált a földbirtokok rendezése és felülvizsgálása. Ez a bizottság csak azt a földesurat hagyta meg birtokában, aki jogát hitelesen tudta igazolni, ellenkező esetben a birtok a kincstáré lett.

Grassalkovics Antal mint ennek a bizottságnak a későbbi elnöke Gödöllőre is eljutott.

Nem ismeretlen helyre jött. A szomszédos *Zsidó* község ekkor már Grassalkovics Antalé volt, amelyet ügyvédi honoráriumkép kapott Horváth Mihálytól, amint ezt egy 1723-ban Zsidón kiállított szerződés bizonyítja. Ennek a községnek a megszerzésével vetette meg alapját a nagy és híres Grassalkovics-uradalomnak.

Az első lépést csakhamar követte a többi.

Gödöllő birtokosainak is igazolniok kellett magukat a *neoacquistica commissio* előtt.

A bizottság Bossányi Krisztinát is maga elé idézte, aki a vizsgálaton szerencsésen keresztül esett, de nem minden utóhatás nélkül. Ugyanis Bossányi Krisztina Gödöllőnek azt a részét, amelyet Tillman Ferdinánd bérelt gróf Starhemberg-től s amelyre Bossányi Krisztina mindig igényt tartott, Tillman Ferdinánddal együtt eladta Grassalkovics Antalnak 6812 forintért. Amint erről Starhemberg értesült, beperelte mindkettőjüket. Bossányi Krisztina azonban igazolta, hogy valamikor az egész birtok bátyjáé volt, annak törvényes örökösévé pedig Pestvármegye közgyűlése még 1670-ben őt hirdette ki, tehát a közben Starhemberg javára szóló királyi adományozás is érvénytelen volt. Az ügy az Isaszeg melletti Locsódon rendezett közös összejöveten úgy döntött el, hogy Grassalkovics Antal a megvett birtokrészt megtartotta.

Úgy látszik, Grassalkovicsnak nagyon megtetszett e kies fekvésű vidék, mert most már komolyan feltette magában, hogy az egész gödöllői uradalmat sajátjává teszi és benne nagyúri, kényelmes nyárilakot építtet magának. E tervét biztosan kiszámított módon vitte véghez. Bossányi Krisztina meghalt (1727), az őt követő négy örököst pedig, miután a Starhemberg-részt már úgyis megvette, könnyen rá lehetett venni, hogy birtokrészüket eladják, annál is inkább, mert Grassalkovics az örökösök némelyikének hosszú időre pénzt adott a birtokrész zálogára, amit aztán az illető megfizetni nem tudván, később közbirtokjogát eladta. Így 1737-ben Bossányi Miklós, Bossányi Krisztina unokája, Grassalkovics Antaltól fölvelt 1500 forintot 20 évi törlesztésre. A kölcsönt Bossányi Miklós nem-

csak nem törlesztette, de annyira eladósodott, hogy 1748. január 15-én Pesten kiállított szerződés szerint még 8000 forint ráfizetés ellenében az egész gödöllői birtokrésze Grassalkovics Antalé lett.

1743. március 30-án Bécsben kelt szerződés szerint Bossányi Gáspárnak, Bossányi Krisztina fiának anyjától örökölt birtokrészét vásárolja meg örökáron.

Ugyanazon év november 4-én Nagyszombatban kiállított adásvevési szerződés szerint Berényi Máriának a részét veszi meg 30.000 forintért.

1748. január 15-én báró Bossányi László adja el az őt megillető birtokrészét Grassalkovicsnak 15.000 forintért.

Grassalkovics Antal 1749. évben minden Bossányi-utódot kielégítvén, az egész gödöllői uradalmat az addigra felépített kastéllyal átvette.

Az a huszonöt év, amely Zsidó község megszerzésétől az egész gödöllői uradalom megvásárlásáig elmult, Grassalkovics Antalnak, az egykori szegény koldusdiáknak, elég volt arra, hogy a magyar történelemben egyedülálló, szédületes karrierjét megfussa.

Mint a neoacquista bizottság elnöke, a kir. jogügyek igazgatója és az udvari kamara tanácsosa, a legbonyolultabb kérdéseket is oly nagy tudással, leleményességgel s minden részrehajlás nélkül oldotta meg, hogy nemcsak a Korona érdekei, hanem az alattvalók jogai is egyforma igazsággal védettek meg. E nagy és páratlan szolgálatait tudták is értékelni úgy az egyesek, mint a felséges uralkodó. Hálás volt vele szemben, mint hallottuk, Horváth Mihály, aki hálája jeléül Zsidót adta neki; hálás volt a főváros, amely úrilakkal és több telekkel ajándékozta meg, de hálás volt a király is, III. Károly, aki a Habsburg-házzal veleszületett igazságszereteténél fogva semilyen érdemet nem tudott megfelelő jutalmazás nélkül hagyni s 1731-ben kinevezte *királyi személynökké* (personalis praesentiae regiae), vagyis a kir. táblának és az országgyűlés alsó táblájának elnökévé és *bárái rangra* emelte. Az 1731. május 26-án Laxenburghban kiállított diploma különösen hangsúlyozza azt a munkásságát, amelyet mint az udvari

kamara tanácsosa és a kir. jogügyek igazgatója több éven keresztül az ország érdekében kifejtett. Az isaszegi plébánia évkönyvében leírt bárói címere zöld mezőben ülő hatyú, mely torkán keresztül szegezett nyilat hord. 1733-ban megkapja királyi adománykép a pestmegyei Kerepest, Isaszeget, Csíktarcsát, Csömört, Ecsert és Soroksárt.

Mint látjuk, gróf Grassalkovics Antal nem is lassan, hanem gyorsan és biztosan haladt előre pályáján mindig magasabbra. Pedig ekkor nehéz volt a közéleti pályán a magyarnak boldogulni. A császári udvar fényében sütkérező osztrák és cseh tanácsadók sok esetben elhitették az uralkodóval, hogy az országban minden bajnak a rebellis magyarok az okai, akik megbízhatatlanok s csak az alkalmat várják, hogy a felséges uralkodóház ellen forduljanak. Ne gondolja senki, hogy Grassalkovics azért jutott előre, mert megalkudott a helyzettel, szemet húnyt a magyarokon esett sérelmeken s csak a saját érdekeit nézve, az udvari tanácsadók csatlósául szegődött. Ha Magyarország érdeke és igazságszeretete úgy kívánta, az udvar előtt is bátran színt vallott magyarsága mellett. Amikor a bécsi magyarellenes minisztérium 1737-ben nem a Ferenc lotharingiai herceg, a király veje által ajánlott Pálfiy János tábornagyot, hanem az ügyetlen osztrák Seckendorf grófot állítja a török ellen induló hadsereg élére, akit aztán a török csúfosan meg is vert s a szégyenletes belgrádi békében (1739) Savoyai Jenő régebbi hódításait fel kellett áldoznunk, Grassalkovics Antal kir. személynöknek volt annyi bátorsága, hogy megírja az udvari kancelláriának: „A vétetlen és talán mondhatom gyalázatos békességet mely érzékenységgel vettem, csekély pennám ki sem írhatja. Ez a gyümölcse nemzetünk megvettetésének és contemptusának.”

Hogy mégis egyedül a magyar nemzet volt a dinasztia igazi jóbarátja és hálás támasza, III. Károly halála (1740) után leánya, Mária Terézia, csakhamar tapasztalhatta. Alig hunyta le szemét a király a délvidéki vereség miatt érzett bánatában, a királyhű magyar nemzeten kívül egész Európa a 23 éves királynő ellen

fordult. II. Frigyes porosz király betört Sziléziába, III. Ágost lengyel király és szász választó Morvaországot követelte, III. Károly Emánul szardíniai király és V. Fülöp spanyol király Lombardia után áhítoztak. Franciaország a spanyolokat és a bajorokat segítette követeléseik elnyerésében, Károly Albert bajor választó pedig, mint az összes osztrák tartományoknak önmaga által kinevezett örököse, elfoglalta Felső-Ausztriát és Csehországot s már Linzben fogadta az osztrák és cseh alattvalók hódolatát.

Csak egy nemzet nem hagyta magára királynőjét, — a magyar. Joggal elmondhatta Mária Terézia: „Mindent elvesztettünk, de megmaradt nekünk az Isten és Magyarország.“ Így is volt: Isten és Magyarország mentette meg őt.

Megérezte az ifjú királynő, hogy egyedül a magyar nemzetre számíthat s az osztrák udvaroncok tanácsa ellenére bizalommal fordult hozzá. Amikor Esterházy Imre prímás, Pálffy János országbíró és Grassalkovics Antal kir. személynök tanácsára a rendeket 1741 szeptember 11-én Pozsonyba magához hívatta s előttük szomorú helyzetét elpanaszolta, Grassalkovics Antal volt az, aki úgy magán, mint nyilvános beszédeivel rávette a rendeket, hogy a királynőnek „*Vitam et sanguinem*“ kiálltással felajánlják segítségüket.

Mária Terézia, hogy uralkodói gondjainak szeretett hitvestársával való megosztása által könnyíthessen magán, arra is kérte a rendeket, hogy férjét, Ferenc lotharingiai herceget és toscanai nagyherceget kormányzótársul elismerjék. Ekkor is Grassalkovics Antal volt az, aki megnyugtatta a tétovázókat, hogy a kormányzótársul való elismeréssel sem a Korona jogai nem szenvednek sérelmet, sem a kormányzótárs nem nyer jogot a Koronára. Meggyőzi a rendeket az ügy méltányosságáról, utalván azokra az érdemekre, amelyeket Ferenc nagyatyja, Lotharingiai Károly, Buda várának, a magyar Korona eme elveszett gyöngyének visszafoglalásával szerzett s a mohácsi mezőn lemosta a százhatvanegy éves gyalázatot. Amint dicső nagyatyja, a megválasztandó kormányzótárs is kockáztatta életét a török háborúban

a magyar hazaért s mint Magyarországnak volt helytartója is jó hazafinak bizonyult. — Grassalkovics Antalnak e meggyőző beszédére az összes rendek meghajlottak s teljesítették a királynő kívánságát.

A nemzet a királynőnek tett ünnepélyes ígéretét hűen teljesítette. 1742 kezdetén már talpon állt a 100.000 főnyi magyar hadsereg, bőven ellátva élelemmel és Grassalkovics Antal által előteremtett pénzzel, hogy Nádasdy, Batthyány, Esterházy és Károlyi vezetésével megmentse Mária Terézia trónját. Különösen Pest vármegye tüntette ki magát gyors és jelentékeny felajánlás által. 1600 lovas nemest szavazott meg, akiknek vezetését Grassalkovics Antal vállalta magára. Részt vett velük a második sziléziai háborúban s tetteleg megmutatta, hogy a régi római nagy államférfiak példájára nemcsak a békében, hanem a háborúban is első tud lenni.

Ezek után senki se csodálkozott, amikor Mária Terézia 1743. május 5-én báró Grassalkovics Antalt a bárók sorából *grófi rangra* emelte. A királynő — a kinevezési okmány szerint — evvel a kinevezéssel Grassalkovics Antalnak, „az ország főékeiségének“ (diadema) az uralkodó iránti hűségét és a haza közjavát előmozdító tevékenységét akarta megjutalmazni. Mint gróf, *gyaraki* előnevet vett fel, a nyitrai megyei Gyarak faluról.

Grófi címere négy mezőre osztott paizs. Az első, ezüst mezőben hármassal zöld halmon hátulsó lábain álló vörös oroszlán látható kivont karddal; a második és harmadik, kék mezőben kifeszített arany íj és fölfelé fordított nyíl, fölötte jobbról félhold, balról csillag ragyog; a negyedik, vörös mezőben leopárd áll hátulsó lábain, első jobb lábával kivont kardot tartva. E négy mezőn kívül a paizs aljáról annak közepéig piramisalakú ezüst mező nyúlik fel, alján zöld térről kiemelkedő rózsafa, zöld levelekkel és három piros rózsával. A paizs közepét egy kisebb paizs foglalja el, melynek arany mezejében Mária Terézia királynő nevének kezdőbetűi, M. T. látszanak vörös színben. A nagy paizs felett grófi korona, ezen meg három koronás sisak áll: a

jobboldaliból vörös oroszlán, a középsőből kék magyar-ruhás vitéz kivont karddal, a baloldaliból leopárd emelkedik ki. Foszladék: jobbról ezüst-vörös, balról arany-kék.

A királyhű magyar nemzet az örökösödési háborúban megmentette Mária Teréziának a trónját. Grassalkovics és a lelkes magyar honfiak azonban nem elégedtek meg avval, hogy roppant áldozatokkal a trónt megmenteni segítették s Bécsbe többször felhívatván, az uralkodó tanácskozásaiban részt vehettek: befolyásukat csak úgy vélték biztosíthatni, ha maga a királynő minél többször és minél huzamosabban az ország fővárosában tartózkodik. Buda királyi vára azonban, amelyet IV. Béla építtetett s Nagy Lajos és Zsigmond király kibővített, Mátyás király pedig fejedelmi fényre emelt, a török hódoltság alatt elpusztult s romokban hevert, az udvar magánlakba való szállásolása pedig az ország méltóságával ellenkezett.

Megszületett tehát a várpalota felépítésének nagy-szerű terve, amelynek vezetését a felséges királynő a *m. kir. kamara elnökévé* kinevezett (1748) gróf Grassalkovics Antalra, „a haza közügyeinek vezetése végett született férfiúra” bízta. Gróf Pálffy János országbíróval együtt lelkesítő leveleket küldött a vármegyékhez és városokhoz, önkéntes adakozásra híván fel a magánosok bőkezűségét is. Az eszmét országszerte akkora lelkesedéssel fogadták, hogy 1749. május 13-án, Mária Terézia születése napján, megtörtént az alapkövetétel Althan Károly váci püspök, gróf Grassalkovics Antal *m. kir. kamarai elnök* és a magyar nemesség nagy sokaságának jelenlétében. A lelkes ünnepi beszédet Grassalkovics mostohafia, báró Bajthay Antal erdélyi püspök mondta.

Sajnos, a befolyásukat féltő osztrák tanácsadók, ha már a palota építését megakadályozni nem tudták, lebeszéltek a királynőt arról, hogy az újonnan épült palotában lakják, ami annál könnyebben sikerült nekik, mivel Mária Terézia amúgyis megneheztelt a magyarokra, mert a folyton emelkedő háborús adókat nem akarták az osztrákok kívánsága szerint megszavazni.

Hogy az oly nagy áldozatkészséggel és erőfeszítéssel épült palota üresen ne álljon, Grassalkovics a királynő hozzájárulásával a vár egyik szárnyába az Angolkis-asszonyok vezetése alatt leánynevelő intézetet (Marianum) telepített. Így akarta ő hazafiságában és vallásosságában megerősíteni s az elnémetesedés és a Voltaire-féle felvilágosodás ellen megvédeni a jövő generációt.

Ugyancsak Grassalkovics személyes felügyelete mellett építtette újra Mária Terézia a pozsonyi várat 1,300.000 forintnyi költséggel. Új kerteket ültettek, a feljárót jobb karba hozták, tükröket, stuccót, famunkát alkalmaztak, a várkápolnát felépítették.*

Így lett aztán Pozsony Bécshez való közelsége miatt az udvar és az ország színének székhelye.

Közben Grassalkovics egyre magasabbra emelkedett pályáján. 1751-ben *koronaőr* lett. Kevesen tudják, hogy az ő munkája az a szabályzat, amelynek alapján — időnkinti módosításokkal — jelenleg is őrzik legdrágább nemzeti ereklyénket, Szent István koronáját. Elnyeri a *valóságos belső titkos tanácsosi* címet, királyi adományozáskép Baja földesura lesz, kinevezik Nógrád vármegye *főispánjává*, királyi *főlovászmesterré*, sőt 1767-ben megkapja a *Szent István apostoli király rendjének nagykeresztjét*.

Ezt, az aranygyapjas rend és Mária Terézia lovagrend mellett a volt monarchia legnagyobb rendjét, kiváltkép magyar országnagyok polgári érdemeinek jutalmazására alapította Mária Terézia 1764-ben. Gróf Grassalkovics Antal e magas kitüntetést a királynő szerencsés felgyógyulása alkalmával kapta Miksa főherceggel, a királynő fiával, herceg Starhemberggel és gróf Pálffy Miklós országbíróval együtt. A kitüntetés alkalmával a besnyői gvárdián is kifejezte szerencsekívánatait, amit hálásan fogadott s kijelentette, hogy e kitüntetésnek azért örül leginkább, mert a szerencse ily kiváló személyiségekkel egyetemben érte.

* A várkápolnába a királynő pozsonyi tartózkodásakor mindig kapucinus atyákat hívatott a szentmise és zsolozsma végzésére, amelyeken épületes áhitattal maga is részt szokott venni.

A rendnek több osztálya van. Az első osztálynak a jelvénye, ahová a nagykeresztesek tartoznak s amelyet Grassalkovics is kapott, aranszegélyű, sötétzöld zománcos kereszt, fölötte a magyar királyi korona. A kereszt középpajzsa kerek, vörös zománcos, benne koronás zöld hármashalmon a fehér kettős kereszt, jobbról M(ARIA) T(HERESIA) aranyban. A középpajzsot aranszegélyű karikagyűrű fogja körül, benne PUBLICUM MERITORUM PRAEMIUM (a közjóért kifejtett szolgálatok jutalmául). Hátlapján tölgykoszorú, ezen belül fehér alapon S(ANC)TO ST(EPHANO) R(EG)I AP(OSTOLICO) (Szent István apostoli királynak) aranybetűk, 10 cm szélességű szalagja sötétzöld, bíborvörös középcsíkkal, amelyet az I. osztályhoz tartozók a jobb vállon át a baloldalon viselnek. Csillaga ezüsből van, gyémánttal kirakva, rajta fehér, zöld tölgykoszorúval ékített karikagyűrű, ezen belül vörös alapon a keresztben leírt hármashalom, kereszt és betűk. A nagykeresztesek ünnepélyes alkalmakkal a jelvényt arany nyakláncra viselik, amely váltakozva a következő tagokból áll: SS (Sanctus Stephanus), MT (Maria Theresia) és a magyar korona; az első monogramm 13, a második 12, a korona 25-ször fordul elő a láncban, melynek középső szeme, melyen a jelvény függ, repülő arany pacsirta, körülötte STRINGIT AMORE (szeretettel szorít) feliratú szalag, melyet lombdiszítvány vesz körül. A rendnek külön öltözete is van, vörös bársony ruha, zöld bársony mente, karmazsinvörös tafotával bélelve és hermelinnel szegélyezve. Kalapja vörös bársony, forgója vörös-zöldre zománcozva, kócsagtollal ékítve. Az első osztály kalapjára és mentéjére tölgylombok vannak hímezve. A Szent István-rendnek e jelvényével látható gróf Grassalkovics Antalnak Ámon József pesti művész által festett képe, amelyet a máriabesnyői zárda ebédlője számára maga a gróf készíttetett, míg a Szent István rend díszruhájában a kegytemplom imakórusában felfüggesztett s ismeretlen festőtől származó nagy képe ábrázolja. A nagykereszt láncát veszi körül az alsó templom és a Grassalkovics-sírbolt bejáratánál látható nagy, márványba vésett Grassalkovics-címert és a sírboltban kifüggesztett selyem címereket is.

Minél jobban kitüntette a király, majd később a királynő lankadatlan szorgalmáért, annál nagyobb igyekezettel iparkodott azt meghálálni, mivel a kitüntetések nem megérdemelt jutalmaknak, hanem királyi kegynek tekintette.

Mária Terézia azonban nemcsak ajándékokkal és kitüntetésekkel, hanem személyes látogatásával is kimutatta háláját gróf Grassalkovics Antal iránt Gödöllőn, 1751. augusztus 10-én, hitvestársának és sógorának, Károly lotharingiai hercegnek kíséretében. A hajdani szegény koldúsdíákából lett dúsgazdag gróf, ki 58 éves korában már az ország legelső hivatalait viseli, képes volt uralkodójának olyan fogadtatást előkészíteni, mely mesés pompájával mindent felülmúlt, amit a világ eddig látott.

A királynő a rákosmezei hadgyakorlatok megsemmisítése után rándult át Gödöllőre. Grassalkovics fiával és 500 lovas nemessel Kerepesnél várta a felséges asszonyt, akit erre az útjára elkísért a magyar főnemesség színe-java. A gróf Kerepestől Gödöllőig az összes fákat lámpákkal aggatta tele s a felséges királynő e kivilágított fasoron vonult be a gödöllői kastélyba.

A gödöllőieknek ekkor még a bécsi vagy laxenburgi udvari ünnepségeknél is nagyobb látványosságokban volt részük. Volt zene, volt tűzijáték, sőt állatviadal is, felöltöztetett medvékkel, farkasokkal, bivalyokkal és szamarakkal.

Mondják, hogy Mária Terézia egyszer csak eltűnt. Grassalkovicsék tűvé tették utána a kastélyt, de sehol sem találták. Utolsó kísérletkép abba a szobába is benyit Grassalkovics, ahová senki emberfiát nem szokott beengedni avval a megokolással, hogy ott őrzik legdrágább kincseit. Hát itt volt a királynő udvarhölgyeivel együtt, álmélkodva a látottakon: a néhány elnyűtt gyermekcipőn, kopott nadrágon és cserépbögrén.

— Miféle különös lomtár ez? — kérdezte a meglepett királynő.

— Ezek az én féltve őrzött kincseim, amelyeket szegény diákkoromtól fogva nagy kegyeletben tartok, mivel arra emlékeztetnek, hogy kitartással, akarattal és

szorgalommal a szegényből is nagy ember lehet! — felelte a gróf.

A királynőt annyira meghatották a látottak, hogy könnyezett s forró könnycseppet hullatott az ócska ruhára. Grassalkovics később a könny helyét gyémánttal rakatta ki, a cserépbögréket pedig aranyba foglaltatta.

Az estebédet a fényesen kivilágított udvari kertben szolgálták fel. A királyi asztal körül huszonnégy nemes — köztük két Podmaniczky — tett szolgálatot a királynő nagy tetszésére és meglelégedésére.

A legnagyobb meglepetést azonban másnapra tartogatta a gróf, amikor is — a szájhagyomány szerint — verőfényes augusztusi kánikulában, csilingelő szánokkal előállt a magyar vendéglátó gazda s szánkázni vitte a felséges vendégeket az ő tiszteletükre sudár sziliákkal és diófákkal beültetett besnyői allée-ra, amelyet erre az alkalomra pazar főúri gavallériával sóval hintetett fel.

A királynő 3 napi tartózkodás után felejthetetlen emlékekkel hagyta el Gödöllőt.

Amilyen nagy volt a gróf hazája és uralkodója iránti hűsége, ugyanolyan nagy hűséggel tudta szolgálni Istenét is. Vasár- és ünnepnapokon nemcsak szentmisét hallgatott, hanem gyónt és áldozott is, sőt lelki gyakorlatokat is végzett. A besnyői kolostorban egy cellát magának tartott fenn,* ahová gyakran visszavonult csendes lelki magányba, hogy nagy és sokoldalú elfoglaltságai lelkét Istentől teljesen el ne vonják. Vallásossága közismert volt s mindenki épült rajta, oly lelki összeszedettséggel imádkozott. A templomban nagyon szeretett énekelni és sokat áldozott imádságos és énekes könyvek nyomtatására is, mint ezt kolostorunk évkönyvei feljegyzik. Birtokain levő templomokban bevezette a nyilvános, havi szentségimádásokat, melyeken, amennyire az állam ügyei megengedték, megható példaadással maga is részt szokott venni. Hatalmas és terjedelmes birtokain harminchárom templomot építtetett

* Cellájának gyönyörű Madonna képe jelenleg a sekrestye díszé.

és látott el egyházi felszerelésekkel, nem is számítva ezek közé azokat, amelyek a királynő megbízásából ellenőrzésével épültek. Az általa emelt művészi szobrok és kálváriák pedig szinte megszámlálhatatlanok.

Isten dicsőségére templomokat emelt, családjának pedig művészi szépségű, fényes kastélyokat: a nyitra-megyei Komjáthon, nyilvános tevékenységének első állomásán, Gödöllőn*, Hatvanban, Pozsonyban, Pesten és Baján. Ezek, — a bajai és a pesti kivételével, amely a modern utcarendezésnek áldozatul esett, — jelenleg is mind fennállanak és sajtóságos, ú. n. Grassalkovics-stílusukkal a magyar rokokó építészet legszebb műemlékei.

Mondd meg, ki a barátod s megmondom, ki vagy, — tartja a mondás: ő legszivesebben egyházi emberekkel társalgott. Legkedvesebb barátai és tanácsadói gróf Migazzi Kristóf bíboros, Salbeck Károly váci segéd-, később szepesi megyéspüspök és P. Leonidesz kapucinus atya voltak. Migazzival gyakran találkozott Mogyoródon, melynek emeletes plébániaépülete alkalmas volt a nagyúri vendégnek fogadására; Migazzi pedig viszonzásul Szadára rándult ki, Grassalkovicsnak egy kisebb nyaralójába, hogy távol a világ zajától, hazafias, nagy terveiket megbeszéljék, életbe léptessék. Palotái valóságos gyülekezési helyei voltak a papoknak és szerzeteseknek. Nem mult el Gödöllőn névnap, vagy bármiféle családi ünnep, hogy egyszerre 3—4 besnyői pátert is ne látott volna vendégül asztalánál.

A gróf háromszor nősült. Első neje *Láng Erzsébet*, néhai Bajthay István, Pest megye alispánjának özvegye volt, akivel 1722-ben lépett házasságra, de már 1729-ben meghalt. Egy árvát hagyott hátra, de még első férjétől, Bajthay Antalt, aki később a piarista rendbe

* Épült 1744 – 1750-ig. Saját feljegyzései szerint gödöllői palotája 300.000 pengőforintjába került a birtokáról előteremthető anyagokon kívül. A beleépített kápolnát, mely jelenleg Gödöllő plébániatemploma, 1750 május 16-án szentelte fel gróf *Althan* Károly váci püspök. A templom nevezetessége a többek közt Grassalkovicsnak velencei mozaikképe, mely e könyvben is látható.

lépett, ahol feddhetetlen élete és nagy tudása fokoatosan emelték különféle egyházi méltóságokba, míg végre erdélyi püspök lett. Mint piarista tanár, ő volt II. Józsefnek magyar történelem-tanára.

1731-ben másodszor nősült s elvette a *quartaltiumos* kapivári Kapy Klára leányát, gróf *Klobusiczky Krisztinát*. A régi magyar családjogban azokat a női ivadékokat nevezték így, akik minden száz esztendőben egy teljes fiúrészrt kaptak. Azaz nemcsak arany és ezüst „marhát” és más ingóságot, hanem uradalmakat, kastélyokat, esetleg bányákat is. Azért mondja a családi szájhagyományban máig fennmaradt rigmus:

Édes szívem, Kapy Klára —
Tied leszén Kapivára...

Kapy Klárának, Grassalkovics anyósának mind-ebből bőven kijutott. Vagy harminc falun kívül, tizenkét szekér szállította drága kelengyéjét Kapivárról a férje kastélyába. Még az elolvasásába is belefárad az ember annak a rőnyi hosszúságú papírosnak, amelyen fel van sorolva a vert ezüstmű, aranyból való temérdek tál és tányér, nemkülönben a sok billikom, brilliántos kösöntyű, násia, rezgő, boglár, karkötő és megymás, amik a lajstromban benne foglaltatnak.

E temérdek kincset Krisztina mind magával vitte, mikor Grassalkovics Antalhoz ment férjhez.

Klobusiczky Krisztina grófnőtől hat gyermeke született: 1. Franciska, ki férjhez ment gróf Draskovics Jánoshoz; 2. Antal, ki 1784-ben a római sz. Birodalom hercege lett s elvette herceg Esterházy Miklós leányát, Anna Máriát; 3. Anna Mária, kit nőül vett Haller József erdélyi gróf; 4. Klára, ki házasságra lépett gróf Esterházy Gáborral; 5. Ignác, csecsemő korában meghalt; 6. Teréz Ilona, ki férjhez ment gróf Forgách Jánoshoz, Csongrád megye főispánjához.

1738-ban forrón szeretett hitvestársa, Klobusiczky Krisztina is meghalt, míg végül, több évi özvegység után, harmadszor is megnősült s pápai felmentéssel elvette özvegy gróf Forgáchné szül. *Klobusiczky Terézia*

grófnőt, boldogult második feleségének édes testvérét, de tőle már nem született több gyermeke.

Gyermekeit szigorúan katolikus és magyar szellemenben nevelte. Egyetlen fiúgyermekét, II. Antalt különösen gondos nevelésben részesítette, mert azt akarta, hogy méltó legyen a névre, melynek ő oly nagy hírt és dicsőséget szerzett. Még végrendeletében is óvja fiát, ne lakják Bécsben és Pozsonyban, — az udvar közelében, — hanem maradjon gödöllői házában, sokkal több lesz a becsülete. Hozzáteszi, hogy mindenki tudja, mennyire megzavarta a bécsi tartózkodás épen a legfőbb családok pénzügyeit. De a királyi nap vonzó ereje ez esetben is, mint annyi másban, erősebb volt az atyai intés tilalmánál, mint később látni fogjuk. Megérte még egyetlen unokáját, III. Antalt is, az utolsó Grassalkovicsot.

Legutolsó nyilvános szereplése 1771 nyarán volt, amikor Szent István király jobb kezét az ő és még néhány lelkes szerzetes kérésére Mária Terézia a raguzai köztársaságtól visszaszerezvén, azt a budai várkapolnába helyeztette. Ezen az ünnepélyen, — az első szent Jobb körmeneten — az agg gróf Grassalkovics Antal a királynő képviselésében mint királyi biztos vett részt Bajzáth József c. püspökkel és gróf Hadik András, Budavár katonai kormányzójával egyetemben.

Utolsó jó cselekedete rendházunkkal szemben pedig ugyanezen év november 22-én volt, amikor a kolostor szükségleteire atyai gondoskodással 2 erős lovat adott. A gvardián személyesen köszönte meg a figyelmet s egyben alázattal egy kis zabot és szénát is kért számukra. A kegyes gróf meg is ígérte, hogy intézkedni fog, hogy újévtől kezdve évi járandóságként kapjunk néhány szekér szénát és 10 killa zabot. Sajnos azonban, ennek a kivitelében a halál egy hét múlva megakadályozta.

Halálát és temetését rendházunk évkönyvei nagy részletességgel írják le.

Kegyes alapító grófunk a halhatatlan lelkek üdvössége, valamint az Isten és a szentek tiszteletének előmozdítása iránti olthatatlan buzgalmától égve, újabb szobrokat és templomokat szándékozott emelni.

Szenczi Jaroslaus besnyői kapucinus atya „Keresztény esztendő“ c. könyvéből, amelyet a kegyes gróf nyomtatott és köttetett bőrbe, két, saját aláírásával ellátott példányt átadott komornyikjának, hogy egyiket a gödöllői református pásztornak, a másikat a gödöllői református egyháznak vigye. Majd előkért néhány építendő templom- és szobortervet. Amint a Csömörön emelendő Nepomuki Szent János szobrának tervét körzővel meg akarja mérni, e szent munkája közben hirtelen szívszélhűdéstől érve, azonnal megszűnt élni Horvátovszky Sámuel udvari orvos és Nolly József jószágigazgató jelenlétében, 1771 december 1-én d. u. 4 órakor, életének 79. évében.

E hirtelen halálnak a híre nem csupán a gödöllői udvart, hanem mindenkit, aki hallotta, mélyen lesújtott. A siralmas gyászhirot a jószágigazgató úr azonnal lovas futárral tudatta a besnyői P. Gvárdiánnal, aki az uradalomtól küldött kocsival P. Bertalan kíséretében gyorsan Gödöllőre hajtatott a kegyelmes alapító grófnő vigasztalására. A grófnőt szobájában találták, amint feszület előtt térdelve sírt. A kegyelmes asszony, mivel ekkor már mindkét szemevilágát elvesztette, megkérte a gvárdiánt, hogy gondoskodjék a halott illendő felöltöztetéséről s megfelelő helyen való felravatalozásáról, míg további intézkedés nem történik. A házfőnök intézkedésére fekete bársony díszmagyarba öltöztették s hűségese szolgáinak könnyhullatása közben a királyi teremben felravatalozták, de másnap átvitték az ú. n. Migazzi bíboros-szobába, amelynek falait fekete lepellel vonták be. A sok gyertyával körülvett hatalmas ravatalon ki voltak téve a kegyelmes gróf összes rendjelei, köztük a Szent István rendjének nagykeresztje. A szobában oltárt is állítottak fel, amelyen az egyházmegyei hatóság előzetes engedélyével gróf Sauer Kajetán váci kanonok és más papok szentmiséket mondtak. Sajnos, a főmagasságú bíboros ekkor Bécsben tartózkodott, Salbeck Károly váci segédpüspök Aradon járt, Esterházy Károly egri érsek pedig egyházmegyéjét látogatta s így ez egyházfejedelmek közül egyik se kaphatott idejében értesítést a kegyelmes gróf gyászos elhunytá-

ról. A ravatalnál — az udvari emberekkel felváltva — négy kapucinus atya virrasztott éjjel-nappal, halotti zsoltosmát és más imádságokat végezve elhunyt szeretett atyjukért.

Végre mikor fáklyákkal, gyertyákkal és címeres zászlókkal megérkeztek Pest vármegyének és Nógrád vármegyének nemesei, ahol a megboldogult főispán volt, december 5-én a kastély főkapuja előtt a halottat beszentelték. A szertartás végeztével néhány főrangú nemes a hatfogatú gyászkocsiba tette a koporsót s megindult a gyászmenet Besnyőre Mászár András hatvani infulás prépost vezetésével, utána az uradalom összes plébánosai s négy kapucinus atya. A gyászkocsi előtt lóháton gyászba öltözve a gróf főlovászmestere ült, akit az udvari őrség s az összes alattvalók követtek gyertyákkal kezükben, sűrű könnyhullatás és sírás közepette.

Mikor a besnyői hétházhoz értek, hosszú sorban eléjük mentek a kapucinus atyák, akik még Hatvanból is hívtak hat pátert. A templomhoz érve, a fentebb említett főnemesek az alsó templom kapuja előtt a koporsót leemelték. A prépost úr jeladására P. Leonidesz házfőnök ismét beszentelte a halottat, majd nyolc kapucinus atyával levitette az alsó templomba, akik az ott felállított ravatalra helyezték. Itt aztán a hatvani prépost úr december 8-ának, szeplőtelen Fogantatás ünnepének kivételével, december 12-ig mindennap ünnepélyes gyászistentiszteletet tartott, a mellékoltárokon pedig a mi atyáink és a vendégpapok miséztek naponta.

Mihelyt a boldogult gróf fia, II. Antal, a m. kir. udvari kamara tanácsosa, Pozsonyban értesült szeretett atyjának haláláról, nejével, valamint Végh Ignác és Zsilinszky Gábor kamarai tanácsosokkal azonnal útra kelt s december 6-án késő este Budára érkezett, ahonnan még azon éjjel fáklyafény mellett átkelt a Dunán s Gödöllőre ment. Másnap, azaz 7-én délelőtt 11 órakor kíséretével együtt részt vett Besnyőn az aznapi s a következő napokon a hatvani prépost által mondott requiemeken. Jelen voltak még gróf Esterházy Gábor feleségével, gróf Forgách János, gróf Haller Józsefné

leányával, gróf Csáky József feleségével és még sokan mások az elhunyt gróf családjából.

Mikor már sokan összejöttek a grófi családból a gödöllői gyászházban, megérkezett december 11-én gróf Esterházy Károly egri érsek is gróf Batthyány Ignác oldalkanonok kíséretében. Vácról papok, Pestről zenészek jöttek. Másnap, azaz december 12-én d. e. 10 órakor az egri érsek a fekete posztóval borított alsó templomban ünnepélyes gyászmisét mondott két infulás és két vecsernyepalástos kanonok, hat dalmatikás plébános és több karinges papnak segédletével. Az uradalmi plébánosok közül jelen voltak tizenhárman, az idegen plébánosok közül öten. A kegyelmes gróf fentebb említett rokonain kívül jelen voltak még: Benyovszky János tábornok, egy Hadik grófnő, valamint sok pest-megyei és nógrádmegyei nemes. Sok polgárember is jött még Budáról, Pestről és Vácról.

Az ünnepélyes Requiem alatt négy újonnan emelt kis oltáron miséztek a kapucinus atyák s utánuk az idegen papok. A szentmise, illetve Libera végeztével nyolc kapucinus páter a koporsót leemelte a ravatalról s a kegyoltár alatti családi sírboltba vitte s ott az egri érsek által megáldott rézkoporsóba helyezték.

A koporsóra egy ezüst lemezt szögeztek, amelyre a gróf nevén, címén s halálozási napján kívül aranyozott betűkkel a következő latin verset vésték:*

*Qui Tibi Diva Parens, Sacram hanc erexerat Aedem:
Optat sub Pedibus posse iacere tuis.
Ille dum vixit, fuerat Tua Gloria Curae:
Esto nunc Illi Virgo Maria Salus.*

Magyarul:

*Égi Anyánk, aki Néked e szent hajlékot emelte,
Lábad előtt óhajt lelni örök pihenőt.
A Te dicsőséged hordozta szívében, amíg élt,
Légy Szűz Mária most néki örök menedék.*

Fordította: SÍK SÁNDOR.

* A vers szerzője Szilágy Pál, a m. kir. udvari kamara tanácsosa, kir. jogügyigazgató.

Nagy, igazán grófhhoz méltó fénnnyel ment végbe a temetés, de a legnagyobb pompát a két hónappal később tartott *exequiák*, gyászünnepek alkalmával fejtették ki.

Milecz József kir. kamarai főmérnök felügyelete mellett a besnyői felső templomban két hétig tartó munkával óriási ravatalt emeltek. Alulról négy lépcső

Kröszi Béla felvétele.

GRÓF GRASSALKOVICS ANTAL RAVATALÁNÁL
KIFÜGGESZTETT GYÁSZCÍMER

vezetett a másfél ölnyi magas oldalfalakhoz, amelyekre felírások és szimbolikus képek voltak függesztve. Az oldalfalakról nyolc magas, kúpban végződő oszlop emelkedett ki, melyet négy fehér, síró alakot ábrázoló szobor vett körül; a négy sarokban négy gyászoló angyal ült, a megboldogult gróf kitüntetéseit tartva. Az oszlopok között hosszúkás halom emelkedett ki s erre volt

helyezve az aranycsipkés fekete bársonyba vont koporsó. A koporsó egyik oldalát a grófnak, a másikat a grófnőnek frígiai aranyhímzéssel készített családi címere díszítette. Maga a ravatal aranyerekkel átjárt szürke márványutánnat volt. Az oszlopfőkön körös-körül ki voltak aggatva a grófi fegyverei, melyekkel részt vett a sziléziai hadjáratban, a koporsó tetejére pedig a gróf képét helyezték, mely egész a templom mennyezetéig ért. A ravatalon hétszáz viaszgyertya égett.

A ravatalra, valamint a mellékoltárookra és a szószékre helyezett szimbolikus képeket Ámon József pesti festőművész, a latin nyelvű s versbe szedett felírásokat Hoványi Elek kegyesrendi theológiai tanár készítette. E felírások és jelképes rajzok Grassalkovics életét méltatják, de oly terjedelmesen (116 verssor és 16 kép), hogy valamennyinek fordítását és méltatását jelen kerekben kénytelen vagyok mellőzni, csupán mutatványul sorolok fel belőlük néhányat hevenyészett fordításban.

A ravatal déli oldalán például ez a felírás volt:

*A 33 templom építőjének,
A Korona Európa túlereje elleni megvédőjének,
A polgárok és alattvalók jósorsa előmozdítójának,
A haza fáradhatatlan szolgájának, a földművelés tanítójának,
A szépművészetek kedvelőjének és pártfogójának.*

Az északi oldal felirata:

*Megérett az örökkévalóságra, melyre már életében készült;
Oly könnyen elköltözött, mintha csak lakóhelyét változtatta volna.
Sőt nem is változtatta, csak elment, ahová készült menni.
Te is, földi zarándok, készülj az örökkévalóságra,
S kívánom, hogy ne mint vendég, de mint örökös juss oda.
Ezt vedd tudomásul és ha e hamvaknak,
E nagy lélek maradványainak megadtad a kellő tiszteletet, eredj!*

A szimbolikus rajzok közül az első egy nemes embert ábrázol, amint lépcsőkön a hegyre megy. — Aláírás: Fokonkint emelkedem. (Ascendo gradatim). Rajta levő vers:

*A kiváló címekhez és vagyonhoz fokonkint emelkedem,
Nehogy hirtelen lépve, lezuhanjak.
Lassan járj, tovább érsz, mert a nagy sietség nagy kockázat:
Józan ésszel tarts kellő mértéket.*

A harmadik rajzon kéz látható, mely babérkoszorút fog, mellette olajágot tartó, repülő galamb. — Aláírás: A béke olajága tetszetős. (Pacis oliva placet.) — Vers:

*Akaratom ellenére vérből sarjadt babért is hordtam kezemben,
De az olajág irtózik a háborútól, annak tüzétől és sebeitől.
Legyen csak másoké a babér: engem a béke olajága övezzen.
Ezt a koszorút hordja az, aki a hazáját igazán szereti.*

A nyolcadik rajz: megkoszorúzott oszlopon Mária Terézia neve, felette a Boldogságos Szűz neve olvasható. — Aláírás: Mindkét Máriához. (Ad utramque tendo Mariam.) — Vers:

*A mennyei Máriát lángoló szeretettel szerettem,
Mária királynőt pedig hódolattal tiszteltem:
Ez címekre s fényes, országos hivatalokra,
Amaz a mennyország örömeire emelt.*

A tizenharmadik kép: egy hamvaiból újjá születő phoenixet ábrázol. — Aláírás: A síron túl is él az erény. (Vivit post funera Virtus.) — Vers:

*Ó jaj, ó mi gyász: Antal gróf elhunyt!
Ezt hallva, ki nem könnyezik?
Nem sikerült, halál, a fortélyod: mert az erény
A síron túl is él, nem zárhatja magába a koporsó.*

Miután mindezekkel elkészültek s a felső templom belsejét fekete lepellel bevonták, február 27-ére a főuraknak, püspököknek, kanonokoknak, köznemeseknek, plébánosoknak, szerzeteseknek és világiaknak óriási nagy sokasága jött össze — a legtávolabbi vidékekről is — e nagy gyászünnepség hírére. Rendházunkban kaptak szállást: Bartha István egri apátkanonok, a királyi

ítélőtábla praelátusa, Vörös István protonotarius, Pittroff Károly József, a keresztes lovagrend tagja, a budai Szent Zsigmondról nevezett várkapolna prépostja, az óbudai Trinitáriusrend tartományfőnöke, P. Sixtus budai kapucinus gvárdián társával, P. Józseffel, P. Spiridion hatvani kapucinus gvárdián társával, P. Desideratusszal. Három vidéki plébános a besnyői bírónál kapott szállást.

Másnap, február 28-án kezdődött a gyászünnepély. Reggel 8 órakor a ravatalon meggyújtották mind a 700 gyertyát, 10 órakor pedig főmagasságú gróf Migazzi Kristóf, a római szent Egyház bíborosa, bécsi érsek és a váci egyházmegye apostoli administratora, ünnepélyes Requiemet mondott Liberával két infulás apát, több kanonok és a váci papság segédletével. A szentmise alatt a pesti zenészek játszottak. A bíbornok miséje után Bartha István egri apátkanonok a szószékre lépve magyarnyelvű gyászbeszédben magasztalta az elhunyt gróf kiváló érdemeit. A szentbeszéd után gróf Batthyány József kalocsai érsek mondott szentmisét a fentebb említettek segédlete mellett, melynek végeztével Pittroff Károly József, Szent Zsigmondról nevezett prépost, a keresztes lovagrend tagja, tartott igen hatásos németnyelvű szentbeszédet. A szónok emelkedett hangú, rethorikailag mintaszerűen felépített beszédben adja elő, hogy a megboldogult Grassalkovicsban a vallás kiváló ékességét, a királyi udvar nagy miniszterét, a haza pedig egyik legderekabb polgárát veszítette el.

Úgy az ő, mint a magyar szónok beszédét a szentbeszéd alatt nyomtatásban osztották szét a hallgatóság közt. A nyomtatott példányokból azonban, sajnos, miként már az akkori zárdakrónikás is panaszkodik, a nagyszámú előkelő vendég miatt igen kevés jutott a zárdabelieknek s így a könyvtár részére csak néhány példányt sikerült félretenni.

A gyászistentisztelet alkalmával a felső templomban 12, az alsó templomban 3 oltárnál miséztek szakadatlan egymásutánban püspökök, apátok, kanonokok, különböző egyházmegyék plébánosai, jezsuiták, pálosok, szentdomonkosrendiek, szerviták, kármeliták, trinitáriusok, minoriták, szentferencrendiek és kapucí-

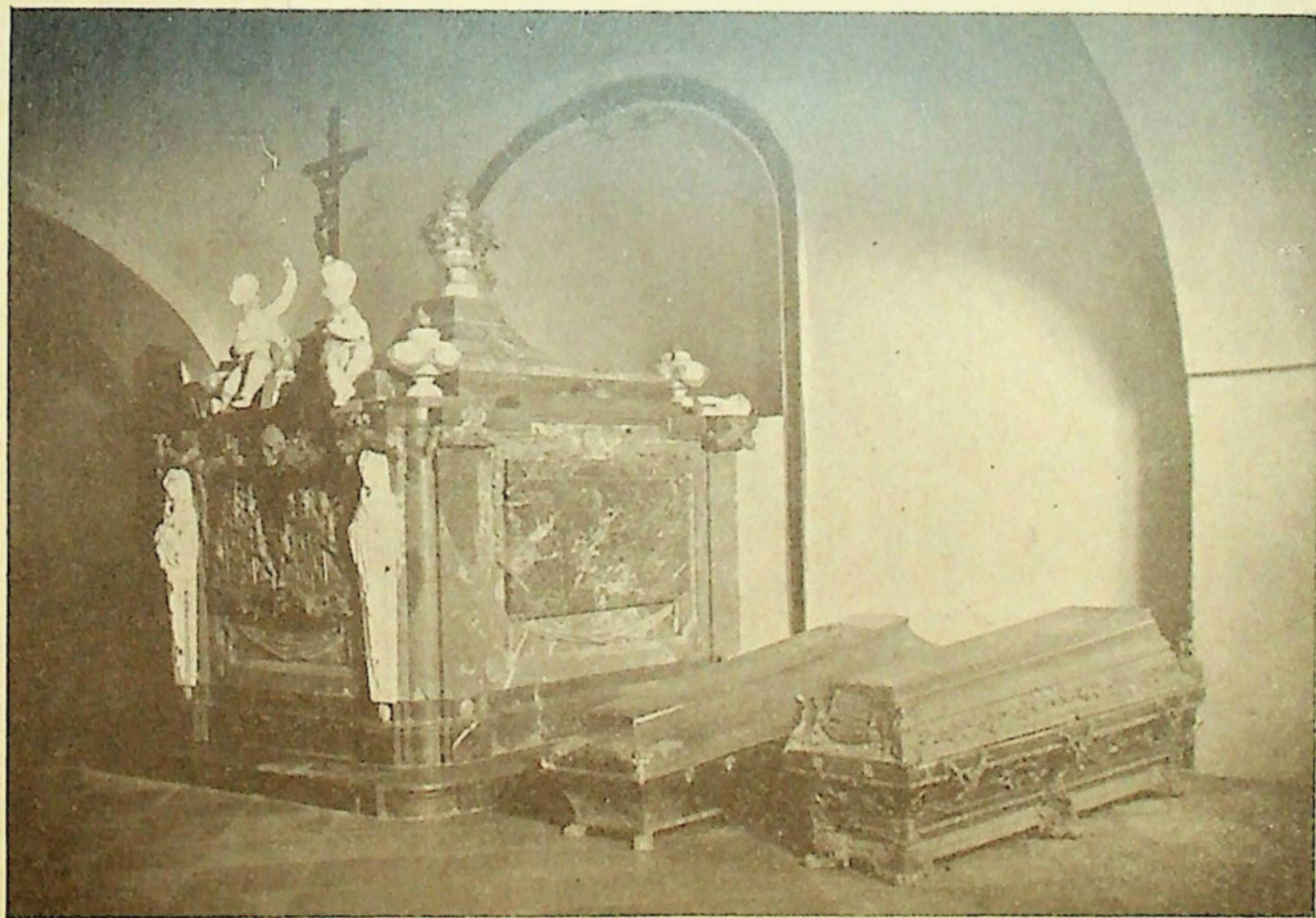
nusok. A P. Gvárdián által kirendelt 3 sekrestyés testvér feljegyzése szerint ezen a napon — a hivatalos Requiemén kívül — összesen 100 szentmisét mutattak be a megboldogult gróf lelke üdvéért.

A szentmisék végeztével a sokaság széteszlott. A magasrangú vendégek a gödöllői kastélyba mentek ebédre, a plébánosok és szerzetesek nagy része pedig a zárdánkban maradt, úgyhogy a szerény kapucínus refektóriumban hetvenöten ültek asztalhoz, hogy az Uradalom által fizetett s fráter Angelikusz szakács testvérünk által főzött bőjti ebédet elfogyasszák. A kocsisok s a vendégek lovai a hétháziak közt voltak szétszotva s az Uradalom által bőségesen ellátva.

Másnap, azaz február 29-én, úgy a gödöllői, mint a hatvani uradalom összes tisztjei és alkalmazottjai, mivel előző nap a sok magasrangú vendég miatt nem értek volna el a templomban, Besnyőre jöttek kegyeletüket leróni volt kegyes urukért. Kilenc órakor meggyújtották a ravatalon a gyertyákat s fél 11-kor Salbeck Károly váci segédpüspök ünnepélyes gyászmisét és Liberát végzett fényes papi segédlettel. Délután, mint-hogy másnap vasárnap volt, a templom falairól leszedték a fekete posztót; sajnos, a ravatalra, az oltárookra és uradalmi padokban elhelyezett jelképes rajzokat és feliratokat a nép teljesen szétkapkodta s emlékül elvitte, úgyhogy nem lehetett megőrizni az utókor számára. Csupán néhány selyemre festett címeres felírás maradt meg, amelyet a Grassalkovics-sírboltban jelenleg is nagy kegyelettel őrzünk. A ravatal egy hétig állt még a templomban s utána a pesti szentferencrendiek kapták meg.

Az első halálozási évfordulóra már készen állt a gróf legkedvesebb barátja, gróf Migazzi bíboros által emeltetett művészi síremlék, amely templomunknak művészileg legértékesebb műalkotása s a Grassalkovics-sírboltban jelenleg is látható.

A síremlék, vagy mauzóleum vörös és fekete márványból készült 6 síró szoborral, 2 angyallal, 5 alabástrom vázával. A peremeket összekötő girlandok és a két címer aranyozott ólomból vannak. Feltűnő a

A GRASSALKOVICS-SÍRBOLT

síremlék puttóinak szoros formai rokonsága a Donner-műhely hagyományaival, bár a síremlék felépítésében, a diszítés elemeiben s főként az alabástromvázák mintázásában már a Louis XVI. formavilága jelentkezik. A gyönyörű műemlék azonban, sajnós, ha hamarosan nem restaurálják, teljesen szétmálik és összedől. Készítője a nagy Donner Rafael és Moll Balthasar tanítványa, Johann Georg *Dorfmeister*, a bécsi akadémia mestere, akinek, életrajzírói szerint, ez egyik főműve.

A síremlék 1600 forintba került. December 19-én volt a megáldása, amelyet, valamint az utána következő s a mauzóleum felállítása miatt mostanra halasztott évfordulói gyászmisét Salbeck Károly segédpüspök úr végzett, míg a többi oltároknál 19 szerzetes és világi pap misézett.

Itt nyugszik azóta a boldog feltámadás reményében, a Szent Szűz lába előtt, szent vallásunknak egykoron kiváló ékessége, királyának hűséges szolgája, polgártársainak pedig követendő példaképe.

A rendház krónikása a gróf halálának és temetésének terjedelmes leírása után beiktat még az annalesbe egy, a gróf halála után imakönyvében talált és saját kezűleg írt épületes feljegyzést is, mely a következő:

„Szeretett utódaim dicsérjék, magasztalják és imádják az Istennek nagy, szent és megfoghatatlan gondviselését, mely engemet, minden vagyonom szerzőjét, családom alapítóját, aki 1752-ik évben a birtok vásárlások és építkezésekből kifolyólag 640.000 forint adósság súlya alatt görnyedeztem, 1767. december végén minden adósság terhe alól felszabadított. Igazságtalan lenne irányomban az, aki föltenné, hogy jellemem megvesztegetésével járultam volna hozzá szerzeményeim összegyűjtéséhez; mert amint 1727-ben az Úrnak megfogadtam, hogy honoráriumot soha elfogadni nem fogok, azt egész a sírig sértetlenül meg is tartottam. Ismerjék el és imádják kedves utódaim e megfoghatatlan isteni gondviselést, mely áldását reám a gazdálkodás minden ágában, de leginkább a gabonatermással öntötte. Ezt kövessék a jobbágyok megterhelése nélkül, kiket a szükségben gyámolítani illik. Az isteni gond-

viselést imádják és annak áldását esdjék, mert nélküle minden fáradozás haszontalan. Legyen minden az Isten nagyobb dicsőségére. Gróf Grassalkovics Antal s. k.“

Ezek voltak utolsó szavai, melyeket halála után sírjának mélységéből még intézni óhajtott kedves családjához, kérve és intve azt, hogy minden jó adományt onnan felülről várjon.

S most, amikor az ő áldásos életének méltatásáról szóló szerény fejezet végére jutottam, zárjuk azt be sírfeliratának jámbor fohászával:

*A Te dicsőséged hordozta szívében amíg élt:
Légy Szűz Mária most néki örök menedék!*

III.

A templom és a zárda alapítása.

Mint az első fejezetben említettük, Máriabesnyő gróf Grassalkovics Antal idejében teljesen kihalt pusztá volt. Csak a helyenként még látható romok hirdették, hogy hajdan itt virágzó község állhatott. A mostani templomot és zárdát, valamint az első hét házat, mely az új Besnyőnek alapját képezte, gróf Grassalkovics építtette, amiért is joggal nevezhetjük őt Besnyő *újraalkotójának*.

A templom a község régi temploma helyén épült s ez utóbbi romjainak eltakarítása közben találtak csodálatos módon a Mária-szobrocskára, mely Besnyőt kegyhellyé avatta. A templom és zárda keletkezését rendházunk krónikája következőleg beszéli el:

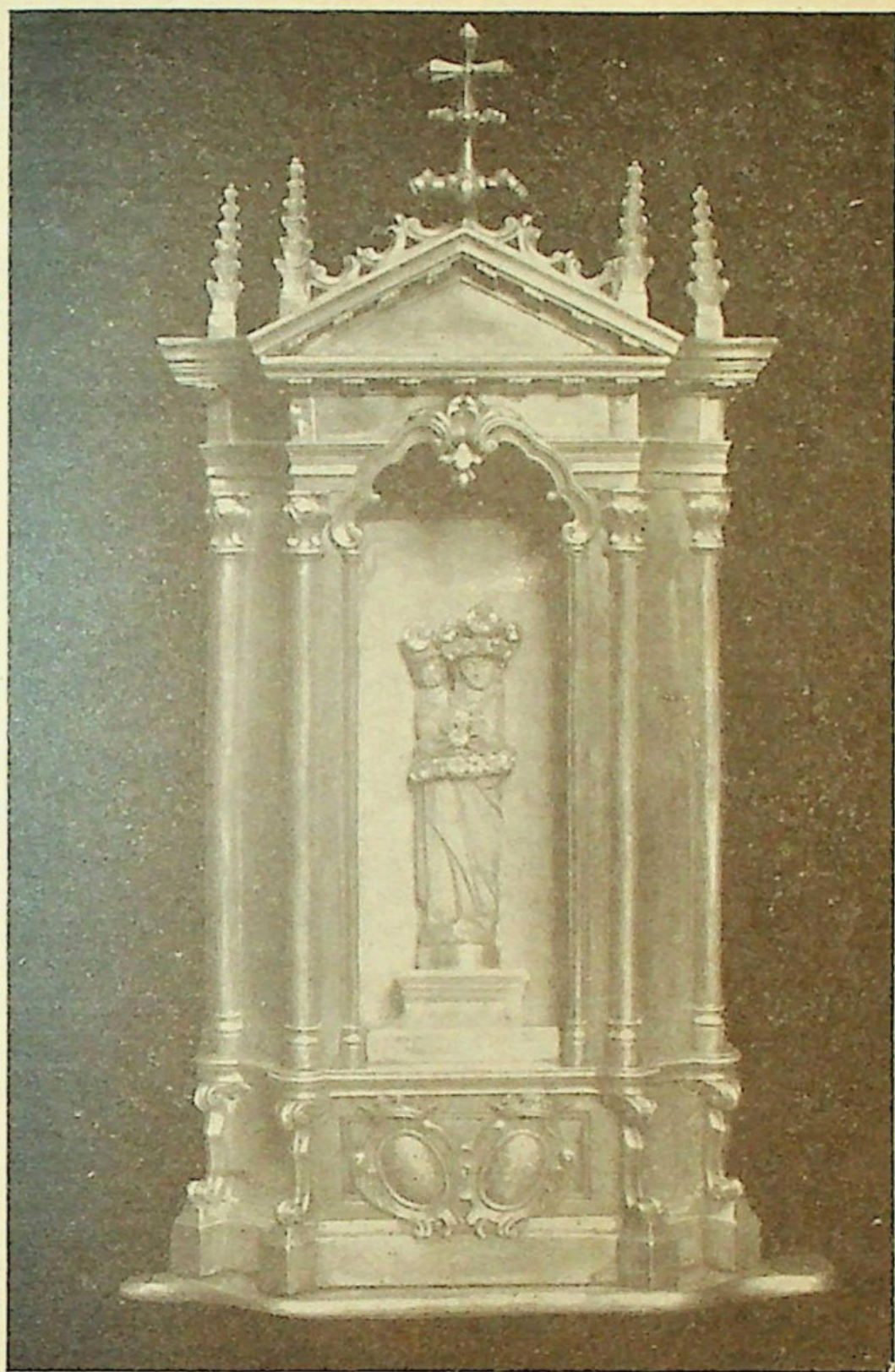
Az istenfélő gróf Grassalkovics Antal és jámbor neje, Klobusiczky Teréz grófnő már régebben elhatározták, hogy hálából Isten bőséges áldásáért terjedelmes birtokukon a lorettói boldogságos Szűz tiszteletére kápolnát építenek, amelyben a vallásos grófnő ájtatóságát szombatonként végezhetné. De a helyre nézve

még nem állapodtak meg. Midőn egy alkalommal kocsival hatvani kastélyukból Gödöllőre visszatérve e tárgyról beszélgettek, közben Besnyőre érkeztek. Akkor tájt e pusztá helyen, közel az úthoz, egy domb tövében, valószínűleg még a XIII. században itt lakó premonstreiek által épített templom 300 éves romjai állottak, sűrű és vastag fák árnyékától elfödve. E romok megpillantása után az istenfélő gróf azonnal elhatározta magában, hogy e hajdani templomot a loretti Szent Szűz tiszteletére újjáépítteti s annak belsejében sírboltot emeltet önmaga és családja számára.

Mivel a kiszemelt hely tele volt törmelékekkel, sűrű bozótokkal, kisebb-nagyobb fákkal, elsősorban ezeket kellett eltakarítani.

Ekkor történt, hogy egy *Fidler* János nevű, gödöllői születésű 40 éves kőművessegéd különös álmot látott. Tóth Márton isaszegi napszámosnak elbeszélte álmát, mely szerint valaki beszélt hozzá, de nem tudja, kicsoda s ezeket mondta: „*Ha a templom romjai közt, ott, ahol hajdan a főoltár állott, ásni fogsz, valami szép tárgyat találsz*“ s ez az álom most nagyon nyugtalanítja.

A napszámos készséggel ajánlkozott neki a munkában. Fidler kőműves és Tóth napszámos 1759. április 19-én a déli pihenő közben hozzá is fogtak a megjelölt helyen az ásáshoz. A kőműves alig vette kezébe a csákányt, mellyel a szentély közepetáján a földet két lábnyi mélységre felásta, azonnal észrevette, hogy az irtóvas valami kemény tárgyba ütődött. Egy jókora kő volt. Midőn a követ kiemelte s kézzel az alatta levő porhanyós és homokos földet széthányta, egy csonttárgyat talált, melyről nem tudta, mi lehet, mivel földréteggel volt körülvéve. Odahívja a napszámost s átadja neki a talált dolgot: „*Nézd, találtam valamit, de nem tudom, mi lehet!*“ A napszámos a talált dolgot kezébe vette s miután azt a rátapadt törmeléktől és földtől megtisztította, hirtelen így kiáltott fel: „*Hisz ez a Boldogságos Szűz Máriának a szobra!*“ Erre a kőműves kijelentette, hogy álmát tökéletesen teljesedve látja s egyben elhatározta, hogy a szobrocskát azonnal üveg-

A MÁRIABESNYŐI KEGYSZOBOR

szekrénybe foglaltatja s ha a gróf úr megengedi, szépen felékesítve az újonnan építendő templomban az arra rendelt helyre tiszteletteljesen felállíttatja.

A Boldogságos Szűz Máriának e csodálatos módon talált szobrocskája a nagymáriacelli mintájára a Szent Szűzet a kisdéd Jézussal karján ábrázolja, azzal a különbséggel, hogy a besnyőit korona ékesíti. Eredete ismeretlen; a műértők szerint kb. a XI—XII. századból való csontfaragvány. Eltérőleg más szenthelyek kegyképeitől, melyek művészi szempontból többnyire kezdetleges munkák, a besnyői Szűz Mária-szobor mint művészi munka is elsőrangú. Az ájtatos szemlélő nehezen tud betelni a földöntúli bájjal, mely a kissé fájdalommal párosult mosolygó arcból kisugárzik. A szobrocska magassága 11, szélessége 4 cm. A két korona, melyek egyike Jézusnak, másika pedig a Boldogságos Szűz Máriának fejét ékesíti, valamint a szobrot környező öv 23 briliánssal van kirakva, melyeket a jámbor grófi család jegygyűrűjéből ajándékozott 1770-ben a szobor felékesítésére. E drágakövek értékét akkoriban 1764 forintra becsülték.

A szobor különös feltalálásának adatai teljesen hitelesek. Fidler János kőművessegéd és Tóth Márton napszámos, továbbá Mendl Tamás kőműves e részben több ízben kikérdeztettek, feleletük mindig egyforma és egybehangzó volt. Végül e vallomásaikat 1759. május 4-én a gödöllői templomban a főoltár előtt esküvel is megerősítették *Albert* Jakab isaszegi, *Schmid* Godefrid kerepesi plébánosok és *P. Mór* szentferenc-rendi atya, udvari káplán jelenlétében, valamint *Nolly* József uradalmi jószágigazgató és *Foriss* István gödöllői kasznár mint tanuk előtt. A Boldogságos Szent Szűznek Besnyőn talált szobrára vonatkozó eredeti okmányt a máriabesnyői kapucínus rendház levéltárában őrzik.

Az így feltalált szobrot gróf Grassalkovics Antal kristályüveggel elzárt ezüstszekrénykébe foglaltatta. Gróf Migazzi Kristóf bíboros a szekrény ezüst hátlapjára latin felírást vésetett, melynek magyar fordítása a következő:

jorem Aram humine accenso deposuit, qui et operari,
 nos jam dicunt Martinus Töck, et aliter Munarius
 Thomas Mendl idem dñi Juramentum oblatum ac
 ceperunt, asserens utroque hac omnia ad apicem se ita
 habere. In quorum omnium Majus Robur nos In
 vestigationem hanc peragentes Marm propria sub,
 scripsimus, et usualia Sigilla apposuimus. Anno, Die
 Locove quibus supra

Jacobus Albertus Elebanus Assessor
 m. h. et Sigillu m. r.

Friedrich Schmitz
 Kerepesensis

P. Maurus Capellanus

Josephus Kollj
 Aula Praefectus

Alexander Forst
 Trumentarius. Filialiensis

„Midőn gróf Grassalkovics Antal, a magy. kir. kincstár elnöke és az ország bárója, a Gödöllő melletti besnyői pusztán az idők viszontagsága által elpusztult templomot ismét felépíttette, a Boldogságos Szűznek ez a szobra, mely e templom romjai alatt mintegy 300 évig eltemetve feküdt, *isteni sugallattal* sértetlenül megtaláltatott 1759. április 19-én.

E feliratot gróf Migazzi Kristóf bécsi érsek vésette a csodálatos esemény emlékére, Antal grófnak Isten és a Boldogságos Szűz iránti lángoló tiszteletének megörökítésére s e hasonlíthatatlan férfiú iránti barátságának tanujelül.”

A kápolna építésének ideje alatt Klobusiczky Teréz, a gróf ájtatos neje, a szobrot a gödöllői kastélyban egy kápolnává átalakított szobának az oltárára helyezte s előtte állandóan lámpát égetett.

Midőn a besnyői kápolna felépült, régebbi szándékának megvalósítására a stájer kapucínus atyákkal az olaszországi Lorettóból, ahol a názáreti szent házban a Szent Szűz csodatevő szobrát tisztelik, egy Szűz Mária szobrot hozatott. E lorettói szobor 1 méter magas és 45 cm széles, cédrusfából készült s teljes hasonmása annak, amelyet Lorettóban tisztelnek és amelyhez hozzá is érintették. Miután a szobrot értékes ruhával feldíszítették s úgy a Szent Szűzet, mint a karján ülő kis Jézust aranyozott ezüstkoronával megkoronázták, 1761 augusztus 14-én az elkészült új kápolnában üveg alatt köztiszteletre kitették. Ez a lorettói, falusi búcsúsoktól *szerecsen** *Szűz Máriának* mondott szobor a főoltár mögött ma is látható.

Másnap, azaz Nagy Boldogasszony ünnepén, a régi templom helyén felépített lorettói kápolnát (a mostani szentélyt) Salbeck Károly váci segédpüspök ünnepélyesen felszentelte, a szentelés után bemutatta az első szentmisét s Nagy Boldogasszony ünnepét, vagyis Szűz Mária mennybemenetelének napját a templomocska búcsúnapjául rendelte. A szentelésnél jelen volt P. Leonidesz hatvani kapucínus gvárdián is, aki a püspök-

* A cédrusfa tudvalevőleg idővel megfeketedik.

nek mint szerpap segédkezett s a püspök miséje után elsőnek misézett a kápolnában, majd a szentelésre összesereglett jámbor híveket társával meggyóntatta.

E napon az említett módon megtalált s ezüst-szekrénykébe zárt Szűz Mária-szobrot a kastélyból kihozták, a hívek tiszteletére az oltárra helyezték s az ájtatos népnek csókolásra nyújtották. Mivel a hívek igen nagy tisztelettel viseltettek iránta, a gróf elhatározta, hogy a szobrot az összes Mária-ünnepeken kastélyából kihozatja s az oltárra helyezetteti. Az ilyen ünnepekre a hatvani kapucínus gvárdiánt is meghívta, aki ily alkalmakkor egyik rendtársát is magával hozta, hogy az egyre többen ide zarándokló híveket meggyóntassák.

Midőn az istenfélő gróf és neje látták, hogy a hívek a lorettói kápolnához mindig nagyobb özönnel zarándokolnak, kimondhatatlan öröm töltötte el szívüket s elkezdtek gondolkodni, hogyan segíthetnének legjobban a hívek lelki szükségletén: azért elhatározták, hogy a templom mellett házat építtetnek három remetepap számára. A gróf Khuen-Héderváry család birtokában levő Grassalkovics-levéltárban fennmaradt, *Giulio Pellegrini* trieszti mestertől származó, festői, romantikus remetelak tervek talán éppen Besnyő számára készültek. A ház felépült s ajánlkozott is három pap, köztük *Perneky* Antal ecseri plébános, akik valami különös remeteruhát csináltattak maguknak s már úgy volt, hogy ide költöznek.

A jámbor grófot azonban még ez sem elégítette ki s megváltoztatta szándékát. Hogy az Isten és a Boldogságos Szűz iránti tisztelet Besnyőn jobban előmozdítassék, hogy a keresztény hívek lelki szükségletein jobban segíthessen s az Isten dicsérete itt folyton hangozzék, feltette magában, hogy kolostort építtet, ellátja kellő alapítvánnyal s átadja valamely szerzetesrendnek. Jámbor szándékáról értesítette a megyés püspököt, gróf Migazzi bíborost is s megkérte, hogy tetszése szerint válasszon és küldjön neki szerzeteseket.

Nemsokára közeledvén Nagy Boldogasszony, a kis templom búcsújának ünnepe, a grófné ismét meg-

hívta a hatvani kapucínus gvardiánt a búcsúsok gyónatására. El is jött rendtársával együtt s amint az ünnep vigíliáján d. u. 4 óra tájban Besnyőre értek, látták, hogy a templom mellett két uradalmi fogat áll. A páterek leszálltak kocsijukról s felmentek a dombra, hogy ő excellenciáikat üdvözljék. A grófék épp litánián voltak, amelyet P. Mór gödöllői udvari káplán végzett, de ott volt gróf Migazzi bíboros érsek is, aki a grófékkal jött ki Gödöllőről. Litánia után a bíboros titkárával magához hívatta a gvardiánt, végignézték a templom környékét, a remetehajlékot s megkérdezte tőle, vajjon a kapucínusrend hajlandó volna-e itt letelepedni. Mivel azonban mellettük állt a gróf és a grófné is, a bíboros nem akart a dologról előttük beszélni s azért estére s másnap ebéd előtt is magához kérette a gvardiánt, hogy a zárdaépítésről beszéljen vele. A gvardián kijelentette, hogy a letelepedés a felsőbb előljáróságtól függ, mire a bíboros meghagyta neki, hogy minél előbb, még az augusztus végén Pozsonyban tartandó kis káptalan előtt írjon ez ügyben a tartományfőnök atyának, amit azonnal meg is tett.

A pozsonyi rendi káptalan a hely megtekintésével megbízta budai P. Dagobert rendi kormánytanácsost és magyar tartományi őrt, aki bazini P. Largusszal, a tatai rendház volt első gvardiánjával — mint akinek a zárdaépítések körül már tapasztalatai voltak — augusztus 31-én megjelent Hatvanban. Másnap, magukhoz véve még P. Leonídesz gvardiánt is, titokban Besnyőre jöttek a hely megtekintésére. A remek fekvésű hely nagyon megnyerte az atyák tetszését s mint az ígéret földjének kifürkészői, meglegedetten tértek vissza Bagra, ahol a plébánián megebédeltek. Ebéd után Vácra mentek a bíboros érsek úrhoz, akivel az átadás és átvétel feltételeiről értekezve, elvben megegyeztek.

Ettől az időtől kezdve P. Leonídesz minden ünnepnap eljött Besnyőre, misézett, prédikált és gyóntatott három nyelven. Új áldoztató kelyhet is vett a gróf megbízásából 143 forintért. De a gróf még mindig titkolta előtte szándékát, hogy t. i. a kapucínusokat szeretné Besnyőn letelepíteni; csak akkor nyilatkozott,

amikor P. Terentianus tartományfőnök a pünkösdi nagy káptalan előtt a szokásos évi látogatásra a hatvani zárdába érkezvén, innen P. Leonídesszel a kegyelmes gróf üdvözlésére Gödöllőre is ellátogatott. A gróf örült a tisztelgésnek s miután megvendégelte az atyákat, előállt szándékával, hogy ő Besnyőre zárdát szeretne építeni s azt a kapucínusoknak átadni. A tartományfőnök atya, minthogy 3 évig tartó tisztsége már megszűnőben volt, a közeljövőben összeülő nagykáptalant tartotta illetékesnek ebben az ügyben dönteni s megígérte, hogy a gróf kérését ott fogja előterjeszteni. A gróf maga is írt a nagy káptalannak s P. Leonídeszt, mint akinek a hatvani gvárdiánsága lejár, Besnyőre kérte főnöknek, azonkívül kért még egyelőre két pátert s egy laikus testvért.

Az 1763 nyarán összehívott káptalanon új tartományfőnököt választottak P. Efreml személyében, aki örömeit teljesítette a gróf kívánságát: a rendi tanáccsal egyetértve kinevezte soproni P. Leonídeszt a leendő besnyői lorettói Szent Szűz zárda főnökévé s ide helyezte kalocsai P. Caeciliánt, P. Magyar Agripint és fráter Jácint laikus testvért. Szeptember elején már Gödöllőn voltak mint a gróf vendégei s mindaddig a kastélyban laktak, míg a rendház fel nem épült.

Szeptember 17-én a gróf meghívására P. Efreml tartományfőnök P. Dávid és P. Grácián rendi kormánytanácsosokkal megjelent Gödöllőn a zárdaalapítás részleteinek megbeszélésére. A grófékkal együtt kimentek Besnyőre is terepszemlét tartani. A gróf megmutatta nekik, hová és hogyan tervezi a zárda épületét; igyekszik még az ősz folyamán felépíttetni legalább egy traktust, hogy azt négy atya és két testvér mielőbb elfoglalhassa s a kis kápolnában megkezdődjék a rendszeres istentisztelet. Egy-két éven belül aztán felépítteti a templomot és a zárdát.

A hely megtekintése után visszatértek Gödöllőre, hogy tovább tárgyaljanak. Már két nap is eltelt, de sajnos, nem tudtak megegyezni. A gróf ugyanis sehogy sem tudta megérteni, miért ragaszkodnak a szerény szerzetesek annyira a szegénységhez s miért akarják

megélhetésüket kizárólagosan alamizsnagyűjtéssel, koldulással biztosítani. Ő, aki alacsony sorból emelkedett a magasba s megízlelte, mily keserű kenyér sokszor a kolduskenyér, sehogy sem akarta, hogy az ő *barátjai* bármiben hiányt szenvedjenek. Bőkezűségében felajánlotta nekik a szomszédos Szárító pusztát 4000 hold földbirtokkal együtt, hogy ne kelljen kéregetniök s minden szükségletükről bőven gondoskodhassanak. Az atyák hiába magyarázták neki, hogy a kapucinusrend a legmesszebbmenő evangéliumi szegénység alapján áll, hogy nemcsak az egyes rendtagnak, de magának a szerzetnek is egyetlen kincse a szegénység s jóllehet imádsággal s munkával töltik idejüket, a mindennapi kenyér megszerzésére a rendi szabályok csak egy módot, a kéregetést ismerik, — a gróf szívósan ragaszkodott szándékához.

A kiküldött atyák a letelepedésnek már-már minden reményét feladva, még egy eszközhöz nyúltak. A hajthatatlan gróffal a tárgyalást megszakítva, felrándultak Vácra a bíboros érsek úrhoz s csüggedve panaszolták el neki, hogy a máriabesnyői zárda megalapítása a lehetetlenségek közé tartozik.

A bíboros érsek az atyák kívánságát megértvén, egy ív papirost vett elő s minden szó nélkül ráírta a következő pontokat:

1. a zárda mindennap mond egy misét az alapítók szándékára;
2. a zárda megkapja faszükségletét;
3. kap bort;
4. kap kenyérnek való gabonát;
5. kap egy kis pénzt;
6. az alapító örök időkre gondoskodik a templom és a zárda, valamint a búcsújáróhely fenntartásáról.

Az atyák a közvetítő indítványt örömmel aláírták s a bíboros lepecsételve elküldte a grófnak, aki a hat pontból álló alapítványi tervezetet elolvasva, nemcsak megnyugodott, hanem P. Leonideszt boldogan átölelve, felkiáltott: „Enyéim vagytok, enyéim lesztek!”

A letelepedésnek most már semmi akadálya sem volt: a megélhetéshez a legszükségesebbet megkapták.

s ha ez nem elég, még mindig nyitva áll előttük a jószívű emberek ajtaja. A gróf *Mayrhofer* János pesti építőmesterrel az építendő zárda tervrajzát elkészíttette s azt még szeptember végén személyesen bemutatta Bécsben a felsőbb rendi előjáróságnak. Itt megírták az első, ideiglenes alapítólevelet is, amelyet úgy ő, mint a tartományfőnök atya és a rendi kormánytanács tagjai 1763. okt. 27-én aláírtak és pecsétjükkel hitelesítettek. Ennek az első, ideiglenes alapítólevélnek egyik példányát a besnyői zárda levéltárában őrzik.

Mikor a gróf november közepe táján Bécsből visszatért, a zárda egyik traktusa már készen állt. A szükséges bútorzattal és felszereléssel ellátta s dec. 7-ére, Szeplőtelen Fogantatás vigíliájára kitűzte az ünnepélyes átadást.

A szerzetesek ünnepélyes bevezetésével és a zárda átadásával Salbeck Károly váci segédpüspök úr *Lányi* Mihály isaszegi plébánost bízta meg a következő latinnyelvű s itt magyar fordításban közölt püspöki leirattal:

„Salbeck Károly nemezini püspök, Szent Miklós-ról nevezett ercsi apát, a váci székesegyház nagyprépostja és kanonokja, wahli és sonnenturni gróf Migazzi Kristófnak, Isten irgalmából a római Anyaszegyház áldozár-bíborosának, bécsi érseknek, a római szent Birodalom hercegének, a váci püspökség örökös administratorának, a tridenti, brixeni és olműci székesegyházak kanonokjának, Szent Egyed és Lénárd priorjának, a császári, valamint a császári és királyi Felség valóságos belső titkos tanácsosának segédpüspöke, általános ügyhallgató.

Krisztusban szeretett tisztelendő *Lányi* Mihály isaszegi plébánosnak örök üdvöt az Úrban.

Nagyméltóságú gyaraki gróf Grassalkovics Antal úrnak, a gödöllői, hatvani és debrői uradalmak és kastélyok örökös urának, tekintetes nemes Nógrád megye főispánjának, mindkét császári és királyi apostoli Felség valóságos belső titkos tanácsosának, a magas magyar királyi udvari Kamara elnökének, nemkülönben magyar királyi főlovászmesternek stb.

stb., valamint nagyméltóságú nejének, szül. zettényi Klobusiczky Terézia grófnőnek, az volt az üdvös és jámbor szándéka, hogy a besnyői pusztán épített templomot olyan papoknak adja át, akik Isten dicsőségét szünet nélkül előmozdítják és a lelkek üdvösségét szívükön viselik: hogy ezt megvalósíthassák, a szentferencrendi kapucínus szerzetesekhez fordultak és miután mindazt, amit az egyházi szabályzatok megkövetelnek, teljesítették, ahhoz a főmagasságú bíboros érsek, mint ennek az egyházmegyének ordinarius, hozzájárulását, jóváhagyását és megerősítését adta.

Mi pedig jelen levelünkkel megbízunk, hogy a nagyméltóságú alapítóktól meghatározandó napon és kitűzött időben nevezett szerzetes atyákat kolostorukba és templomukba bevezesd, hatalmunkkal és nevünkben beiktasd és annak megtörténtéről nekünk jelentést tégy.

Vác, 1763. nov. 25.

Salbeck Károly s. k.

Kossuth János s. k. püspöki titkár.

Elérkezvén december 7-e, d. e. 10 órakor a gödöllői várkastélyból fényes úri fogatok hosszú sora indult Besnyő felé Mária Terézia híres fasorán. Az első hintóban, amelyben az uraság legszebb hat lova volt befogva, az alapító gróf Grassalkovics Antal ült, jobbján P. Leonidesz házfőnökkkel, az előülésen pedig P. Pulcherius és P. Caecilián foglalt helyet; a második hatos fogaton Zsilinszky Gábor, a m. kir. udvari kamara titkára és a kis Haller József gróf, Grassalkovics unokája ült fr. Jácint és fr. Kálmán laikus testvérekkel; a harmadik hatos fogat hozta az alapító grófnőt és kis unokáját, gróf Draskovics Annát. A többi hosszúsorú négyes fogatú hintókban ültek a vendégek és az uradalom gazdatisztjei.

Mikor már nem messze voltak Besnyőtől, leszálltak fényes fogataikról s megvárták a körmenetet, amelyet a szentferencrendi P. Cyrinus udvari másodlelkész vezetett Gödöllőről s ahhoz csatlakozva, egyházi énekek zengedezése mellett a templom felé indultak.

Az ájtatos tömeg élén bevonuló szerzeteseket és kísérlőiket a templom ajtajában Lányi Mihály isaszegi plébános mint püspöki biztos fogadta szenteltvíz-hintővel, majd bevezette őket az oltárhoz.

Miután az atyák az oltár előtt felálltak, a püspöki biztos az oltárhoz lépve, magasszárnyalású, klasszikus latin nyelven üdvözölte az alapítókat és szerzeteseket, miközben a hatalom jeléül átadta a házfőnöknek a templom és a zárda kulcsait. Beszédének magyar fordítása a következő:

„Ha már az nagy öröm, hogy sok idő multával egy szép épületnek visszaadják régi fényét, mily nagy legyen akkor az örömünk, amikor a pusztulásnak e helyén, ahol most állunk, nagyméltóságú gróf Grassalkovics Antalnak és nagyrabecsült nejének, gróf Klobusiczky Teréziának áldozatkészsége és jámborsága ily kiváló emléket emel a szűzek Szűzének, követendő például az utódoknak.

Néhány évvel ezelőtt ez a hely a pusztulásnak, a gyásznak volt a helye, tele bozótokkal és cserjékkel és ime, a nemtelen rög mily nemes gyöngyöt, a kemény kéreg mily édes tartalmat adott nekünk; a nem égő csipkebokor helyén egyszerre égő csipkebokrot látunk s hogy ez illő módon fennmaradjon, az ernyedetlen szorgalom, a bölcs belátás, a jó szándék ezt az épületet, ezeket a falakat és ezt az oltárt emelte; s hogy abban az ég Csillaga, Szűz Mária, a sokáig tartó viharok után, a sűrű, komor felhők eloszlásával, a sötétség eltűnésével fényét ismét ragyogtathassa, Áron kivirágzott vesszeje édes illatát szétáraszthassa s a jámborság nagy erényének szelleme s a Mária-tisztelet terjesztessék, a megtalált drága gyöngynek vigyázására öröket s az Ő szeplőtelenységének védelmezésére harcosokat állított ide. Hogy pedig mindenki tudja, hogy az alapítók kiket tartottak e lelkipásztori hivatalra méltónak, halljátok e magas főpásztori leiratot:

(Itt felolvasta a fenti püspöki leiratot s aztán folytatta:)

Hallottátok mennyire, még a déli verőfénynél is fényesebben ragyog itt az alapítók bőkezű áldozat-

készsége? Ugyanakkor, amikor a szegényeket felkarolják, az égiek tiszteletére is ékes hajlékot emelnek, hogy akiknek segítségére rászorulunk, azoknak a védelmét se nélkülözzük. Akik ily buzgó előmozdítói a Szent Szűz tiszteletének, ezen Apostoli birodalom dicső uralkodói iránti szeretetben is kell, hogy buzgókodjanak. Azt, amit az idő mostoha forgandósága lerombolt, régi fényében óhajta visszaállítani a dicséresre méltó utókor. Aligha veszitek tehát tőlem rossz néven, ha azt állítom, hogy a Szent Szűz iránti tiszteletükkel, a nehézségek bölcs megoldásával, példás hazaszeretetükkel oly hatalmas emléket állítottak maguknak, amely nekik dicséretükre, a népnek üdvére, valamennyiünknek hasznára, a Szent Szűznek pedig örömére szolgál.

Mit szóltok mindezekhez, Ti, Szent Ferencnek kiválasztott gyermekei? Mely gondolatok szállják meg lelketeket? Minden bizonnal ugyanazok, amelyek Szent Rendalapítótok keblét hevítették. Ő Asszisziben az Angyalok Királynéjának a templomát választotta ki, hogy abban szent szerzetének alapját megvesse, az angyalok énekében gyönyörködjék s Megváltójának látomásában részesüljön.

Bizonnal ez hatja át a ti lelketeket is, ez sarkal nagy tettekre, hogy méltó gyümölcsöket teremjete. Ti a Gödöllő melletti besnyői Szent Szűz templomát választottátok. Jól választottatok, Isten választottjai és szolgái, mert míg Szűz Mária tiszteletét előmozdítjátok, az erények gyakorlásában tündököltök s magatokat az angyalok mennyei énekének hallgatására méltókká teszitek: istenes életetek példájával s még inkább az élő Isten vérontás nélküli áldozatával és szentségeivel másokat is az angyalok énekének részesévé s az Üdvözítő szinelátására méltókká tesztek.

Helyesen és szentül gondolkoztok, mert ezeknek a szorgalmas teljesítését kívánja tőletek esdeklő kéressel bíboros érsekünk gondokkal teli főpásztori szíve, ezt a kegyes alapítók önzetlen jószándéka, ezt a szent szeráfi rendetek szabályai, ezt az Isten és a felebarát iránti szeretet.

Mindezeknek érett megfontolása után — nem érdemeimre való tekintettel nyert felhatalmazásomnál fogva. — átadom Nektek, Szent Ferenc kedves gyermekei, az Úrban, ami az Úrtól van: vegyétek a kulcsokat, amelyek az Isten hatalmát jelentik; ez termi ugyanis a megszentelődés gyümölcset s végül az örök életet. *(Itt átadta a zárdafőnöknek a templom és a zárda kulcsait.)* Gyakoroljátok hivatástokat a lelkek üdvösségére, mert nincs a mindeható Isten előtt kedvesebb áldozat, mint a lelkek üdvösségéért való buzgólkodás. Azért lett mindenkinek mindenévé az apostol is, hogy mindeneket üdvözítsen, ezért adta az evangéliumi Pásztor is életét juhaiért. Legeltessétek és etessétek Krisztus nyáját a mennyei maggal, az Isten igéjével; tápláljátok és erősítsétek a szentségekkel, a lélek orvosságaival; mondjátok neki: hordjátok az Úr édes igáját s az ő könnyű terhét életetek minden napján béketűréssel, a szomorúságban is mindig az Úr előtt járván.“

A püspöki biztos beszédére, mely mindenkit mélyen meghatott, P. Leonidesz zárdafőnök szintén latinnyelvű beszéddel válaszolt. Beszédének magyar fordítása a következő:

„Ha csendes magambaszállással kutatom, hogy milyen jótéteményekkel szokta megáldani a végtelen jóságú Isten azokat, akik őt őszinte szívvel szeretik és félik, csodálkozás szállja meg lelkemet. Azt látom, hogy Ábrahámot, mivel hű és istenfélő férfiú volt, pátriárkává és nagy népnek atyjává tette (Mózes I. 41). Obededomot, mivel a frigyszekrényt a legnagyobb tisztelettel fogadta házába, házával együtt annyira megáldotta, hogy a leghatalmasabb királyok is irigyelték tőle a nagy áldást (Kir. II. 6). Dávidot, mivel igazi istentiszteelő és Isten szíve szerinti férfiú volt, a juh-pásztorságról királyi székre emelte (Kir. II. 7), úgy-hogy visszagondolva az Úr végtelen sok áldására, maga is így kiáltott fel: „Megáldottad Uram a te szolgádat, hogy mindenkor előtted legyen. A te áldással Uram áldott lesz mindörökké“ (Krón. I. 17)

De minek is időzöm én az ószövetségnek e kiváló istenfélő embereinél, mikor az újszövetségben is oly sok jeles és istenfélő férfiút találunk. Nézzük csak a mi szeráfi Szent Ferenc Atyánkat, akit Isten az ő mélységes alázatosságaért, szívtisztaságaért s Isten parancsolatainak bugó teljesítéséért annyira megáldott, hogy három szent szerzetesrendnek a törzsatyja lehetett. Vagy nézzük Szent Teréziát, jóllehet szegény volt és szűkölködő, de mivel Istent különös módon szerette, még életében — minden emberi segítség nélkül — 32 kolostort épített. (Brev. Rom.)

De hagyjuk ezeket a messziről vett példákat is s tekintsünk csak nagyméltóságú gróf Grassalkovics Antalra, a m. kir. udvari kamara elnökére: jóllehet szegény szülőktől származott, Isten és a Boldogságos Szűz iránti tisztelete miatt oly sok áldással halmozta el az ég, hogy méltán sorolhatjuk őt Szűz Mária országának legnagyobbjai közé. Isten és a Boldogságos Szűz iránti szeretetét és gyermeki ragaszkodását bizonyítja az a sok templom, amelyet országszerte építtetett vagy nagyobbíttatott, különösen a lerottói Szent Szűz tiszteletére emelt jelen szentély, amelyhez Isten és a Boldogságos Szent Szűz tiszteletének terjesztésére és felvirágoztatására a kapucinus rend számára rendes konventté kibővítendő zárdát is csatolt. Joggal kiálthatsz fel tehát, kegyelmes alapító gróf uram, nagyméltóságú hitvestársaddal együtt: Megáldottad Uram a te szolgádat, hogy mindenkor előtted legyen; mert felépítvén a templomot és zárdát, mindig Isten előtt lehettek: ez életben jámborságokkal és Isten iránti hűségtekkel, a halál után pedig az örök nyugalomban és a szentek egyességében való részesedéssel. Ó felséges Úr Isten, mily nagy lesz majd az angyalok öröme, ha látják, hogy e helyen, mely majdnem 300 évig elhagyott pusztaság volt, hamarosan gyönyörű istenháza emelkedik! Mennyire örülnek, ha majd látják, hogy keresztény hívek semmi fáradsággal nem törődve, messziről összesereglenek Isten és a Boldogságos Szűz Mária dicséretére s lelkük üdvösségének előmozdítására!

Ez az a gondolat, amely ma szívemet örömmel és vígsággal tölti el; azért mondtam már előbb a királyi énekesssel: Örültem, amikor azt mondták nekem, hogy az Úr házába megyünk. (Zsolt. 121.) Örültem, amikor megtudtam, hogy előljáróim rendele s ő excellentiájuk kívánsága folytán e szent hely őrévé tétettem. Örültem, amikor meghallottam, hogy ezt a rendelkezést a váci egyházmegye bíboros főpásztora jóváhagyta. Örültem, amikor megtudtam, hogy a méltóságos és főtisztelendő segédpüspök úr püspöki leiratot ad ki, amelyben nagyontisztelendő Lányi Mihályt, Isaszeg érdemes plébánosát szerzetünk ünnepélyes beiktatásával megbízza. Örültem, mondom, már előzetesen, ma pedig még inkább örülök és vigadok szerzetestársaimmal együtt, mivel Dáviddal énekelhetjük: Lábaink tornácaidban állanak Jeruzsálem: azaz bevezettetünk Jeruzsálem titokzatos városába, az Isten és a Szent Szűz tiszteletének szentelt hely őrzésére. Leginkább pedig annak örülök ma, hogy ismét csak Dáviddal mondhatjuk: Oda mennek fel a nemzetek, Izrael nemzetségei, hálát adni az Úr nevének. Ide jön fel velünk a jóságos Isten és az ájtatos nép, ide mindkét nembeli kiváló személyek díszes tömege, hogy minket helyünkbe bevezessenek és beiktassanak.

De ha a hivatalomra gondolok, örömem szomorúságra változik, mert a kulcsok átvételével nagy terhet vettem a vállamra. Mintha csak Ezékiel prófétaának a szavait hallanám, midőn Isten parancsára Izrael népének őreit korholta: Ezeket mondta az Úr: Jaj Izrael pásztorainak! Jaj azoknak, akik másoknak az élére kerülnek! De mondd csak, jó próféta, miért jaj Izrael pásztorainak? Mivel magukat legeltették, úgy mond, s nem az Isten nyáját. Hogy ezt a rettenetes jajt ne kelljen hallanom az Úrtól, Isten kegyelmével és a Boldogságos Szűz pártfogásával szívvel-lélekkel igyekszem a nyájnak mindene lenni; a gyengéket megerősítem, a betegeket meggyógyítom, a töröttet bekötözöm, a kivertet visszahozom és az elveszettet megkeresem; szóval minden erővel azon leszek, hogy

e szent helyen a kegyelmes alapítók istenes szándékának és a jámbor hívek óhajának eleget tegyék. Minthogy azonban erre saját erőmből képtelen vagyok, hozzátok fordulok és mondom Dáviddal: Kérjétek, amik Jeruzsálem békéjére vannak, azaz kérjétek velem együtt az Istent és a legszentebb Istenanyát, áldjon meg engem és az enyéimet, hogy e szent helyen necsak a saját üdvösségünket, hanem a Jézus Krisztus drágálatos vérével megváltott lelkek üdvét is előmozdíthassuk.“

P. Leonidesz beszéde után P. Mór szentferencrendi áldozópap, udvari lelkész beszélt még, miközben átadta a zárdafőnöknök a templom romjai közt talált, ezüsttartóba zárt Szűz Mária szobrot. Majd rázendítettek a Te Deum-ra s a P. Pulcherius által mondott mise után a zárdafőnököt ünnepélyesen bevezették cellájába. A szertartás befejeztével az alapító grófék kíséretükkel együtt visszatértek Gödöllőre ebédelni, a kapucinusoknak pedig új zárdájukban a gróf saját udvari szakácsával készített ebédet, melyen részt vett a két ferences páter is.

Az újonnan bevezetett atyák a délutáni ünnepélyes vecsernye után, amelyre a grófék ismét visszajöttek, celláikat akarták szegénységükhöz képest berendezni, de az ünnepélyre messze vidékről összesereglett nép annyira igénybe vette a gyóntatószékeket, hogy a három új szerzetes — rövid pár órai pihenéssel — csak másnap délben hagyhatta el a gyóntatószékeket ostromló népet. A gyónók közt voltak a grófi család tagjai és az uradalmi tiszték is.

Végre otthonukban voltak a Szent Szűz őrei és ovagjai, szívükben égő buzgósággal, hogy a dicső alapítók magasztos szándékának eleget tegyenek: Isten és a Boldogságos Szűz tiszteletét terjesszék és a halhatatlan lelkeket megmentsek. E nagy munka megindításához azonban úgy anyagi, mint lelki támogatásra szorultak. Mindkettőt megkapták.

A kegyelmes gróf már a beiktatás napján nemcsak több hónapra szóló bőséges élelemmel látta el a zárdát, hanem intézkedett, hogy kegyes alapítványi járandósá-

gaikat arra az időre is megkapják a szerzetesek, amelyet mint a gróf vendégei a gödöllői kastélyban töltöttek. Sőt erősen a szívükre kötötte nekik, hogyha bármire szükségük van, bizalommal szóljanak s azonnal segítségükre lesz.

Mivel Besnyő ekkor még teljesen lakatlan pusztá volt, a gróf a kolostor mellé *hét házat* építtetett, amelyet örök időkre kiérdemült uradalmi cselédeknek adott avval a kötelezettséggel, hogy a szerzeteseknek segítségére legyenek, a templomot és környékét tisztogassák és a búcsúsokat elszállásolják. A házon kívül kaptak még az uraságtól jókora kertet, legeltetési jogot és fát, melyet ma is megad nekik a kegyúr a templomtakarítás fejében.

A kegyelmes gróf a szerzetesek bőjtjéről se feledkezett meg. Hogy a bőjti időben olykor hal is jusson szerény asztalukra, a zárda átellenében, az országúton túl *halastavat* ásatott számukra, amelybe a halat a gróf veje a Tiszából küldte.

Az alapító gróf arról is gondoskodott, hogy a szerzetesek ne csak a lelki, hanem a testi betegségekben is segítségére tudjanak lenni embertársaiknak. A kolostorban 1769-ben a saját, valamint fiának és más főuraknak pénzadományából *gyógyszertárat* rendeztetett be, amelynek vezetését a rendi előljáróság *fr. Joákimra* bízta, aki világi életében okleveles gyógyszerész volt. A gyógyszertárat oly nagy szakértelemmel vezette, hogy a hivatalos felülvizsgálás alkalmával a megyei tisztiorvos is dicsérőleg nyilatkozott róla.*

A lelki támogatást az atyák a rendi előljáróságtól kapták. A bécsi tartományfőnök atya a rendi kormánytanács nevében több pontból álló szabályzatot küldött nekik miheztartás végett. E pontokban figyelmezteti az előljáróság a szerzeteseket, ne feledkezzenek meg az alapítók szándékáról: az Isten és a Mária-kultusz terjesztéséről; megállapítja a reggeli ima kezdetét (nyáron 4,

* A gyógyszertárat, hogy a kastélyhoz közelebb legyen, III. Antal herceg 1814-ben Gödöllőre helyeztette át s jelenleg *Szentgáli* Dániel tulajdona.

télen 5 óra) és serkenti őket az elmélkedésre és lelki olvasmányok végzésére; az istentisztelet rendjének megállapítását a helyi előjáróra bízta; örök időre elrendeli, hogy az alapítók elhalálozása után lelkük üdvéért évfordulói gyászmisét végezzenek, amelyre a híveket is meghívják; az előjáróknak lelkére köti, hogy a zárdáról és alattvalóikról lelkiismeretesen gondoskodjanak, az alattvalók pedig előjáróikat tiszteljék és nekik engedelmeskedjenek; kerüljék a világ hiúságait. Végül mindnyájának ajánlja a testvéri szeretet gyakorlását, a kölcsönös egyetértést s egymás gyarlóságainak elviselését.

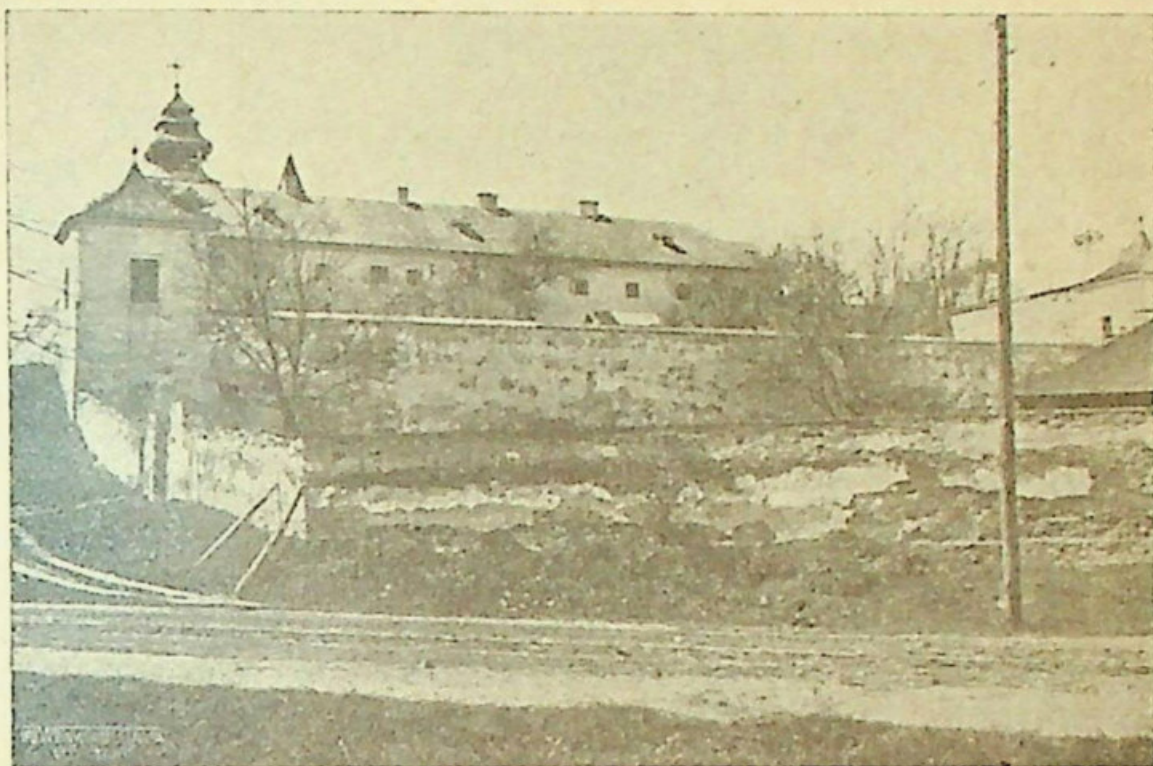
Közben a zárdaépítés egyre jobban halad. 1764 október 25-én az ácsok már a harmadik traktust is kezdik tető alá hozni. A kertben, udvarban kutat ásnak. Az ebédlő előtti felső udvarban virágoskertet, hátul konyhakertet csinálnak. A kert középső, meredek részéből fráter Guidó vezetésével valóságos függőkertet varázsolnak a gróf jobbágyai. A felső kert lett a szőlőhegy, melynek beültetését és művelését mindaddig, míg termést nem hoz, a gróf magára vállalta. Az itt szüretelt bor igen jó lehetett, mert a régi lexikonok is mint messze földön híres gyógybort emlegetik. Az újabban megváltozott időjárás azonban sehogy sem kedvez a szőlőnek, úgyhogy vagy harminc évvel ezelőtt ki kellett írtani. Csak egy almafára kúszott emberlábvastagságú tőke hirdeti még, hogy valamikor erre jobb idők is jártak.

A kertet fallal veszik körül, melyhez a téglát részben a lebontott bagi templom szolgáltatja, a többit pedig a templom előtti és a kert mögötti domboldalon égetik.

A gróf 1767 május 21-én elragadtatással nézi, milyen földi paradicsomot varázsoltak a lorettói Szent Szűz kápolnája mellé az ő *barátjai*. Különösen azon csodálkozott, hogy tudták a meredek hegyoldalt oly szépen elrendezni s a sűrű bozótokat és hatalmas fákat onnan kiírtani. Hogy már most erdőben se legyen hiányuk, azon nyomban vette botját s a kert tőszomszédságában bekerített vele „bonam partem silvae“, jókora darab erdőt, amint ezt a ház krónikása és a szájhagyó-

mány megörökítette. Ez az öt holdnyi erdőcske Mária-képes százados fáival és madárházaival ma is a kolostor egyik legfestőibb része.

De nemcsak az építkezés halad, hanem a Mária-kultusz is egyre jobban terjed. Ebben a főérdem a vallásos grófnőé, aki minden szombaton délután órák-hosszat is elimádkozott a kisdud templomban. Észrevevén ezt a helybeli és szomszéd falvak vallásos katolikusai,

Kröszl Béla felvétele.

A KOLOSTOR DÜLEDEZŐ KELETI OLDALA

szívesen utánózták a vallásos grófnő ebbeli buzgóságát, különösen azóta, hogy a szent helyen szerzetes atyák telepedtek le, akik rendszeres istentiszteletet tartanak s a szentségeket kiszolgáltatják.

Mindjárt az első években annyira emelkedett a gyónók száma, — még a téli ünnepeken is, — hogy a tartományfőnökség kénytelen volt az atyák számát emelni: 1767-ben 6, két év múlva már 10, sőt később 11 páter munkálta Besnyőn s a szükség szerint a környékbeli plébániákon a lelkek üdvét.

1766-ban pl. az egyes búcsúnapokon a gyónók száma a következő volt:

Január 19-én, Jézus neve napján	200	gyónó
Február 2-án, Gyertyaszentelő		
Boldogasszony ünnepén	230	„
Március 25-én, Gyümölcsoltó		
Boldogasszony ünnepén	700	„
Július 2-án, Sárlos Boldogasszony		
ünnepén	1300	„
Augusztus 15-én, Nagy Boldog-		
asszony ünnepén	1700	„
Szept. 8-án, Kisasszony ünnepén	800	„
Dec. 8-án, Szeplőtelen fogan-		
tatás ünnepén	400	„

Ezek a számok évről-évre emelkedtek.

Besnyő népszerűségét nagyban emelte az első csodás imameghallgatás. Egy gödöllői mészáros taglóval oly szerencsétlenül vágott a karjára, hogy félkezére megbénult. Hiába volt minden orvosi segítség. A szerencsétlen ember ekkor Besnyőre zarándokolt s arra kérte Szűz Máriát, hogy amint szobrának megtalálásánál kinyilatkoztatta magát, mutassa meg az ő béna kezén is csodáját. „A magát megalázóinak imádsága áthatja a felhőket; és nem nyugszik, míg oda nem jut, és nem távozik el, mígnem a Fölséges rája tekint,” mondja már az ószövetségi Bölcs (Jéz. Sir. 35., 21.) Isten tehát — Szent Anyja közbenjárására — őt is meghallgatta s beteg keze meggyógyult.

De nem csak az egyszerű nép, hanem az egyházi és világi előkelőségeknek is nagy sokasága kereste fel a Szent Szűz besnyői kápolnáját. Csak az első néhány évről is például a rendház krónikása a következő magas személyiségek zarándoklását jegyzi fel:

1764. jan. 30-án, tehát a szerzetesek beiktatása utáni hónapban, *Salbeck Károly* váci segédpüspök kora reggel zuhogó, szeles esőben gyalogszerrel Gödöllőről Besnyőre jött, hogy ájtatosságát elvégezze. A kegyoltárnál misézett s miután egy másik misét is végig hallgatott, gyalog visszatért Gödöllőre. A gróféktól

eléje küldött kocsit nem fogadta el, mert ezt az utat vezeklésnek szánta.

A következő hónapban, febr. 19-én, gróf *Migazzi Kristóf* bíboros érsek és gróf *Batthyány József* kalocsai érsek jöttek Besnyőre ájtatoskodni.

Március 8-án *Alapy János* vál. püspök, a kir. Tábla praelatusa jött egy pálos atyával. A szives fogadtatásért 6 akó fehér és 6 akó vörös bort küldött ajándékba.

Március 19-én megint itt van *Alapy János* v. püspök és *Bajzáth József* esztergomi kanonok, a kir. Tábla első praelatusa.

Július 11-én *P. De Carella János*, spanyol szerzetes, a názáreti-rend alapítója, magyarországi rendházait látogatván, a besnyői Szent Szűz kegyhelyére is elzarándokolt.

Szeptember 2-án gróf *Migazzi* bíboros kiváló külföldi vendégek kíséretében jön Besnyőre. Vele voltak: *Falkenburg* belga érsek, herceg *Khevenhüller* és neje, herceg *Lichtenstein*.

1766. febr. 11-én gróf *Migazzi* bíboros Besnyőn szent misét hallgatott.

Február 12-én *Alapi János* v. püspök a kegy-szobor előtt misézett.

Július 5-én *Salbeck* segédpüspök ájtatosságot végzett, misézett és az egyik atyának gyóntatásra jurisdictiót adott.

Szept. 7-én *Zsiska Károly* szepesi püspök misézett Besnyőn *Tóth István* apátplébános segédletével. D. u. 4 órakor *Albert* lengyel király, Litvánia hercege és neje, *Krisztina* királynő, osztrák főhercegasszony illeték csókaikkal a besnyői Szent Szűz kegy-szobrát. A magas vendégek gróf *Grassalkovics* Antal látogatására jöttek Gödöllőre. Velük volt igen sok főnemes, püspök, többek közt gróf *Migazzi* bíboros és *Salbeck* segédpüspök is, akik a sok gödöllői vendég miatt Besnyőn kértek szállást.

Szeptember 8-án Besnyőn miséztek gróf *Migazzi* bíboros, *Salbeck* segédpüspök, *Alapy János* v. püspök, *Nagy Ignác* veszprémi kanonok, három pálos atya, egy szervita és sok plébános. Itt hallgat szent misét

az említett főpapokon kívül gróf *Pálffy Miklós* országbíró és gróf *Niczky Kristóf*.

1767. május 24-én, a váci székesegyház felszentelésének évfordulóján, a besnyői kegyoltárnál misézett gróf *Migazzi* bíboros-érsek.

1768. március 26-án, a hétfájdalmú Szent Szűz ünnepén Besnyőre zarándokolt gróf *Migazzi* bíboros. A kegyszobor előtt hosszasan elimádkozott s részt vett a *Salbeck Károly* segédpüspök által mondott szentmisén.

Augusztus 14-én a besnyői Szent Szűz templomában *Salbeck Károly* váci segédpüspök pappá szentelte *Horvatovsky Sámuel*t, a váci egyházmegyének Rómában végzett theologusát.

Augusztus 15-én *Salbeck* segédpüspök Besnyőn misézett, majd részt vett az előző nap általa szentelt *Horvatovsky Sámuel* új miséjén. Erre az alkalomra az alapító grófnő ezüsttel kevert arany-brokát papi ornátust ajándékozott a templomnak.

Október 4-én, Szent Ferenc rendalapító ünnepén tartott ájtatosságon részt vett gróf *Migazzi* bíboros.

Október 16-án nagy ünnepségnek voltak tanúi a besnyőiek. Délelőtt a kegytemplomban *Salbeck Károly* váci segédpüspök pappá szentelt 5 kegyesrendi és 3 szentferencrendi theologust, délután pedig gróf *Csáky József* cs. és kir. kamarás, kir. helytartósági tanácsos, a kegyoltár előtt örök hűséget esküdött gróf *Draskovics Annával*, gróf *Grassalkovics Antal* unokájával. Az esketési szertartást gróf *Révay Antal* esztergomi segédpüspök végezte. Jelen voltak: a vőlegény szülei, gróf *Csáky János* és neje leányukkal, ifj. gróf *Grassalkovics Antal* és neje, gróf *Esterházy Imre* tábornok, gróf *Esterházy Gábor* és gróf *Haller József*, *Grassalkovics* vőei; gróf *Klobusiczky József*, *Grassalkovics* sógorának fia, gróf *Forgách Jánosné* sz. *Grassalkovics Teréz* grófnő, gróf *Czobor József*, gróf *Tolvay János*, báró *Sándor Antal* és neje, gróf *Szirmayné*, báró *Luzenszkyné*, *Beleznay* tábornokné stb.

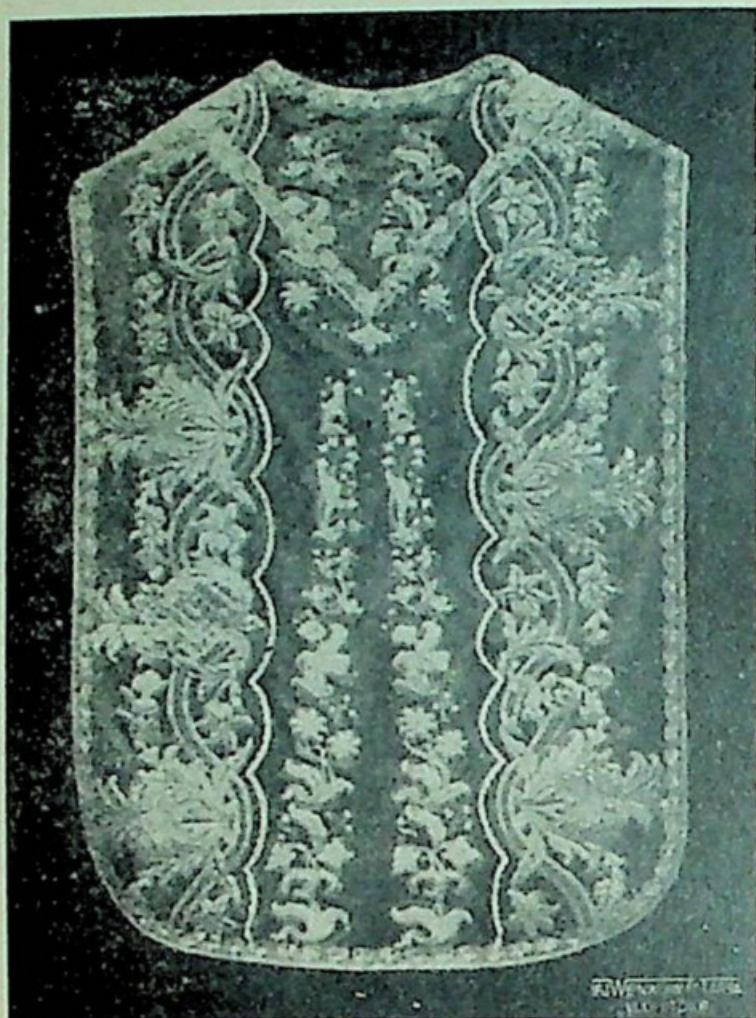
Ime már az első években is ilyen közkedvelt bucsujárárhely volt Máriabesnyő. Látunk itt szegényt és gazdagot, királyt és koldust, szőrkámzsás szerzetest,

bíborruhási főpapot. Az egyik kegyelmet kér, a másik hálálkodik, a harmadik gyógyulásért esdekel. A jegyesek nemcsak a községből, hanem messze vidékről is ide zarándokolnak, hogy a csodatevő Szent Szűz oltalma alatt esküdjenek egymásnak örök hűséget. Nem akarom a vendégek könyv további adatainak közlésével túlságosan igénybe venni olvasóim türelmét, csupán annyit jegyzek még meg, hogy a bíboros úr ő eminenciája a kegyhely nagy népszerűségének láttára itt osztotta ki több ízben is a bérálás szentségét, ide jött magyarországi útjában ájtatoskodni 1776. augusztus 19-én gróf *Garampi József* érsek, bécsi pápai nuncius, sőt 1784. október 20-án reggel 9 óra tájban a kolostor előtt elvonult II. József császár is, — de sem itt, sem Gödöllőn nem állt meg, mivel nem akarta, hogy tisztelegjenek előtte.

A kolostor és a kegyhely nagy látogatottsága, a zárda ügyes-bajos dolgainak növekedése, elintézése és a világi hatóságok előtti képvisellete, valamint csekély pénzecskéjének kezelése* szükségessé tették, hogy amint az egész rend a római szentegyház bíborosai közül egyet felkér, „hogy kormányzója, védője és javítója legyen ennek a testvérületnek“ (cardinalis protector, Regula 12. fej.) úgy a zárda is felkérjen egy olyan tekintélyes világi embert, aki készséggel vállalkozik említett feladatok teljesítésére. E szolgálatainak elismeréséül a *Pater* v. *Parens spiritualis* vagy *Syndicus*, a rendház „lelki atyja“ megtisztelő címet kapja. Erre a tisztségre P. Leonidesz házfőnök a tartományfőnök atya hozzájárulásával *Nolly József* uradalmi jószágigazgatót kérte fel, aki azt készséggel vállalta s mint ilyen, 1782-ben történt nyugalomba vonulásáig a legnagyobb szeretettel és dicsérettel karolta fel a zárda ügyeit, jóságos feleségével, Borbálával együtt, akiről a zárda évkönyvei a legnagyobb hálával emlékeznek meg. Igazi „mater spiritualis“-a, lelki édesanyja volt a zárdának s nemcsak a szükséges dolgot teremtette mindig elő, hanem magára

* Ekkor még az előljárók se kezelhettek pénzt, ma is csak a pápától 5 évenként nyert felmentés alapján. A kolostor jelenlegi syndicusa Dr. *Divényi Károly* ügyvéd, bpest-székesfővárosi bizottsági tag, a Szent Sír-rend lovagja.

vállalta a zárdabeliek számára a kenyérsütést is 19 éven keresztül. Kiváló, önzetlen szolgálataikért Grassalkovicsék is megbecsülték őket; a fiatal grófkisasszonyok s a fiatal Antal gróf gyermekeiket keresztvízre vitték, a tartományfőnök atya pedig abban a kiváltságban részesítette őket, hogy a kapucinusok közé, a rendi kriptába temetkez-

Kröszl Béla felvétele.

AZ ALAPÍTÓKTÓL SZÁRMAZÓ EZÜSTHÍMZÉSŰ MISERUHA

hettek. Az új syndicus *Kurtz Mihály* tekintélyes gödöllői timármester lett, akinek felesége, Rozália asszony, szintén kérte azt a kitüntetést, hogy ő süthesse a zárda kenyerét. Mindenben méltó utódai voltak Nollyéknak.

A besnyői kisdud templomocskája: a lorettói kápolna, melyet a grófék eredetileg magánhasználatukra szántak s csak a besnyői Szent Szűz szobrának feltalálása tett

kegyhellyé, már nem tudta befogadni az egyre jobban ideözönlő zarándokokat. A tömegnapokon, hogy mindenki hallhassa az Isten igéjét, úgy segítettek a bajon az atyák, hogy egy időben a kápolnában, a templomudvaron és a templom előtti dombon, a fák alatt is prédikáltak. A gróf érkezettnek látta az időt, hogy a kápolnát alsó templommal ellátott nagy templommá kibővítsé.

Kröszl Béla felvétele.

1780-BAN KÉSZÜLT MISERUHA

1768. március 17-én kijelölték a templom helyét s mindjárt hozzá is fogtak az alapok ásásához. Április 20-án P. Mór az összes atyák és uradalmi tisztek jelenlétében megáldotta a szent ereklyéket és emlékiratot magában foglaló alapkövet s azt a templomnak az országút felé néző bal sarkába, a torony alá helyezték.

Az építkezés gyorsan halad, mert már a következő évben, 1769 szeptember 13-án a kupolára, 1770

július 7-én pedig a toronyra felteszik a keresztet. Augusztus 27-én felállítják a márvány főoltárt a templom jelenlegi előhajójában. Az oltár fölé, a mennyezetre, a gróf Ámon József pesti festőművésszel Szűz Mária mennybemenetelét festette. Ezt az oltárt, amely mögött meghagyták az eredeti lorettói kápolnát, 1784-ben a gróf fia, Antal herceg, eltávolíttatta és a bajai plébánia templomnak ajándékozta, hogy a lorettói kápolna oltárán tartott besnyői Szent Szűz szobra az egész templomban látható legyen. Ettől fogva a kápolna kegypoltára egyszersmind a templom főoltára is.

A mellékoltárok képét a gróf P. Norbert kapucinus atyával, a bécsi festőakadémia tanárával festeti. Az egyik Szent Antalt és Szent Terézt, a grófi pár védőszentjeit, a másik szeráfi Szent Ferencet ábrázolja, amint Alverna hegyén Krisztus sebhelyeit kapja.

A templomnak művészi szentségmutatót, kelyhek, miseruhákat és két értékes ezüsttabernákulumot vesz, ezüst gyertyatartókkal, az egyiket az említett főoltárra, a másikat a kápolna kegypoltárára.

A főoltár tabernákulumának érdekes története van. III. Ferdinánd neje, Eleonóra királyné rendelte vagy száz évvel a besnyői zárda alapítása előtt Bambergben, de a királyné 1686-ban elhalálozván, nem akadt senki, aki a 15.000 rajnai forint értékű, drágakövekkel kirakott művészi munkát kiváltotta volna. Közben az ötvös is meghalt s az örökösök a drágaköveket egyenkint kivéve értékesítették, úgyhogy a végén csak az ezüst tabernákulum maradt meg. A drágakövek helyét ezüstlemezekkel pótolták, ami jelenleg is azonnal feltűnik a szemlélőnek. Hogy a drágakövek mily értékesek lehettek, kitűnik abból, hogy gróf Grassalkovics még azok nélkül is 6000 forintot fizetett a tabernákulumért. Az isteni gondviselés is a besnyői zárdának szánta, jegyzi meg az akkori gvardián, mert amikor *Koller Ignác* veszprémi püspök a besnyői oltáron meglátta, kijelentette, hogy évekkel azelőtt ő is ígért érte 6000 forintot, de neki nem adták oda.

A másik ezüsttabernákulumot, melyet a lorettói kápolna oltárán helyeztek el, a gróf Bécsben vette 2000 forintért.

Ezeket a tabernákulumokat II. Antal gróf 1783. augusztus 30-án Gödöllőre vitette, az egyiket a kastélyba, a másikat a kastély templomába, avval a megokolással, hogy a környéken sok templomot kifosztottak s Besnyő lakatlan pusztá lévén, éjjel a rossz emberek ellen nem tud védekezni, de ha javul a közbiztonság, azokat vissza fogja adni. Valószínűbb azonban, hogy az óvatos gróf a kincseket érő tabernákulumokat II. József császártól féltette, aki akkor már kezdte a kolostorokat feloszlatni. A császár halála után a besnyői gvardián arra hivatkozva, hogy elmúlt a veszedelem, a tabernákulumokat visszakérte az akkor már hercegi rangra emelt kegyúrtól, de a herceg még mindig félt s egyre halogatta azok hazaszállítását.

Közben 1794-ben a herceg meghalt, Besnyőre is más páterek jöttek; a kastélyban tartott tabernákulum visszakerült Besnyőre, a másik pedig ott maradt a gödöllői templom oltárán 1919-ig, azóta pedig a budapesti Országos Iparművészeti Múzeumban őrzik.

Végre elkészült az istenfélő gróf fáradhatatlan templomépítő munkásságának koronája, a besnyői kegytemplom, az utolsó az általa emelt 33 templom közül, melyek folytatásában csak a halál tudta megakadályozni, mint a II. fejezetben láttuk.

A templom ünnepélyes felszentelésének napját a gróf 1771 március 17-ére, Feketevasárnapra tűzte ki.

Előző este megérkezett Besnyőre Salbeck Károly váci segédpüspök s még akkor este az imakórusban megszentelte a Szent Restitutus, Firmus, Vigilans és Concordius vértanuk csontjait magába záró oltárköveket, majd intonálta a Szent Vértanukról szóló papi zsoltosmát, melyet a papság a püspökkel közösen végzett. A szertartás után a szent ereklyék előtt este 9 órától reggel 6 óráig virrasztottak és imádkoztak a rendház tagjai, a vendégpapok, *Gföller* Jakab, a templom építészé és a kőművesek.

Reggel 6 órakor a sekrestyében felállított oltáron két csendesmisét mondtak azok számára, akik a templomszentelésen nem lehettek jelen s utána 7 órakor kezdetét vette a templomszentelés magasztos szertartása.

A püspök az imakórusban magára öltvén az egyházi ruhákat, a segédkező papsággal felváltva elimádkozta a hét bűnbánati zsoltárt, ennek végeztével pedig a templom főbejárata előtt a mindenszentek litániáját. S miután kívülről körüljárta a templom falait s szentelt vízzel meghintette, visszament a kórusba a szent ereklyéért. Az ereklyéket négy pap díszes tartón a templom ajtajába vitte, ahol a püspök a templom alapítójához a szokásos kérdést intézte, fog-e a templomról s papjairól kellően gondoskodni. Miután megnyugtató választ kapott, körmenetileg a templomba mentek, ahol a püspök a templom falait és a padozatot szentelt vízzel többszörösen meghintette, a padozaton András-kereszt alakjában elhintett hamuba pásztorbotjával felírta a görög és latin abc betűit, az oltárokat felszentelte s a falakat 12 kereszttel megjelölt helyen krizmával megkente. S miután az oltárterítőket is megáldotta, a főoltárnál bemutatta az első szentmisét, a mellékoltároknál pedig a páterek és a vendégpapok miséztek. A templomszentelésen jelen voltak: az alapító grófi fiával, gróf Forgách Jánosné sz. Széchenyi Borbála grófnő, gróf Esterházy Gáborné sz. Grassalkovics Klára grófnő, gróf Csáky József nejével, Drasskovics Anna grófnővel, gróf Czobor József és még sokan mások.

Gróf Grassalkovics Antal, hogy kegyes alapítványa örök időkre szent és sérthetetlen maradjon, atyai gondoskodással királyi jóváhagyással is ellátatta. Ezt a Mária Terézia által 1771. július 19-én sajátkezűleg aláírt s nagy függőpecsétjével ellátott alapítólevelet nagy gondnal őrzi a rendház mindmáig.

Szeptember 15-én, Szűz Mária nevenapján, P. Bassian tartományfővök kijelölte a kolostor klauzuráját, a főmagasságú bíboros érsek úr pedig a közös karima (papi zsoltosma) bevezetésével, amelynek intonálását magának tartotta fenn, formális konventté, azaz rendesen megalakult kolostorra nyilvánította az eddig residentia-rangban levő besnyői zárdát.

158 éve száll tehát a kegyhely falai közt a kapucinus atyák ajkáról az Egek Urához az ősi zsoltosma, hogy Őt imádják, dicsérjék, engeszteljék, Neki hálát

A KEGYTEMPLOM BELSEJE

adjanak és kérjék kegyelmét. 166 év óta állnak a Szent Szűz szolgálatában Besnyőn, hogy hirdessék az Ő dicséretét s a szorongattatásaikban Hozzá menekülőket felemeljék, az evangélium igéivel vigasztalják s a kegyelem forrásaiban tisztára mosva Szent Fiához vezessék. S 170 éve annak, hogy az áldott besnyői Szűz Anya kinyilatkoztatta magát s mint a betegek gyógyítója, a szomorúak vigasztalója s örömeinknek oka, a Hozzá menekülőkre osztja áldásait.

Krűszl Béla felvétele.

GRASSALKOVICS ÖZVEGYÉNEK, KLOBUSICZKY TERÉZIA
GRÓFNŐNEK SELYEM GYÁSZCÍMERE

IV.

Máriabesnyő további kegyurai.

Máriabesnyő tulajdonképeni megalapítójáról s első kegyuráról, gyaraki gróf *Grassalkovics* Antalról, már a II. fejezetben volt szó. Jámborságban s a máriabesnyői kegyhely és zárda iránti szeretetben nem maradt mögötte istenfélő neje, zettényi *Klobusiczky* Terézia grófnő se. Valóságos „édesanyai“ szeretettel szerette a kapucinusokat, amint ő maga kijelentette s szavát tettekkel is bebizonyította. 1769-ben elvesztette szemevilágát, amely csapást mindvégig Isten akarataiban való megnyugvással viselte. 1781 december 20-án bekövetkezett halála után felbontott végrendeletében szeretettel emlékezik meg a rendházról: alapítványt tett a búcsúk alkalmával a gyóntatásban segédkező papok ellátására, a kegytemplomban a katolikus hitre térők segélyezésére, az öröklámpa olajára stb. A máriabesnyői kegytemplom sírboltjába temették forrón szeretett hitvestársa mellé.

A gróf halála után a birtokot fia, *II. Antal* gróf örökölte. Még atyja életében a magy. kir. kamara tanácsosa, Zólyom vármegye főispánja s valóságos belső titkos tanácsos, 1783-ban pedig magy. kir. főlovászmester lett. Lelkes és buzgó hazafi volt. Besnyőt nagyon szerette s a templomon sok hasznos átalakítást végzett. Ötöle származik többek közt a szép, stilusos vasrács is, amely a szentélyt (azelőtt lorettói kápolnát) a templom hajójától elválasztja. Országos hivatalain kívül más irányban is óhajtott hazájának szolgálatot tenni s működése egyik főfeladatául tűzte ki a nagy puszták benépesítését. Újhartyán, Kakucs, Vecsés, Örkény községek neki köszönhetik létüket. *II. József* császár méltányolva a gróf ebbeli érdemeit, 1784-ben a római szent Birodalom hercegévé tette. 1794 június 4-én halt meg s kívánsága szerint Pozsonyivánkán, ifjúkori kedvenc tartózkodási helyén temették el, ahova 1821 március 25-én özvegye, *Esterházy Anna Mária* hercegnő is követte.

Egyetlen fiuk, *III. Antal* herceg, aki szintén nagyon szerette Besnyőt s a kolostort minden jóval ellátta, 23 éves korában örökölte a hatalmas Grassalkovics-birtokot. Az udvarnál kedvelt egyéniség volt, fiatal korában cs. és kir. kamarás, Csongrád vármegye fő-

Kröszi Béla felvétele.

AZ UTOLSÓ GRASSALKOVICS HERCEG
LEFORDÍTOTT GYÁSZCÍMERE

ispánja, majd valóságos belső titkos tanácsos s a Szent István-rend nagykeresztes vitéze lett. Vallásos és áldott jólelkű ember volt; mindenkit becsületes embert látott, akik aztán, míg ő boldogult nagyatyja tanácsa ellenére — legalább is kezdetben — Bécsben élt, anyagilag tönkre is tették, úgyhogy 1827-ben csőd alá került.

Zárgondnoknak szerencsére rokonát, Batthyány herceget nevezték ki, aki a birtokot a lehetőség szerint igyekezett rendbe hozni. Ekkor már belátta, hogy a magyaroknak nem való Bécs. Férfikora már a nemzeti aspirációk idejére esvén, sokat tett a tudományokért és az irodalomért. A Nemzeti Színház és a Nemzeti Múzeum telke

AZ UTOLSÓ GRASSALKOVICS ÖZVEGYÉNEK,
ESTERHÁZY LEOPOLDINA HERCEGASSZONYNAK GYÁSZCÍMERE

is az ő ajándéka és sohasem eresztette el a deputációkat üres kézzel, ha valami hazafias célra kérték adakozását. Különösen sokat tett az 1838.-ik évi pesti árvíz-károsultak* segélyezésére: a gödöllői kasznárságból naponta 400 kenyeret, lisztet, burgonyát és hüvellyest

* 4548 pesti ház közül csak 42 maradt ép, — jegyzi fel az akkori gárdián.

vitetett Pestre mindaddig, míg a nagy szükség némi-kép nem enyhült. A szentségekkel ellátva meghalt Gödöllőn 1841 szeptember 29-én 71 éves korában. Ravatalán meg lehetett fordítani a családi címet: kihalt benne az utolsó Grassalkovics. Özvegye, *Esterházy Leopoldina* hercegasszony, csillagkeresztes hölgy, hátra-levő életét teljesen Istennek szentelte. 1864 szeptember 5-én a Grassalkovics-család három tagjának, II. Antalnak és feleségének, valamint III. Antalnak holttestét a pozsonyivánkai templom sírboltjából Máriabesnyőre szállíttatta, hogy itt várják meg valamennyien a boldog feltámadást. Három hónappal később, december 21-én 88 éves korában ő is követte őket.

A gödöllői, hatvani, debrő-kompolti és bajai uradalmakat s így Máriabesnyő kegyuraságát is, 1850 november 1-én hédervári gróf *Viczay Károly*, mint az első Grassalkovics leányágáról leszármazott törvényes örökös vette át, de a még mindig eléggé eladósodott birtokkal nem tudván boldogulni, a gödöllő-hatvani uradalmat 1851-ben eladta báró *Sina Györgynek* 7,300.000 forintért. A szerződésben külön kikötötték, hogy „báró Sina György úr valamint a Gedellő és Hatvani Uradalombeli többi alapítványokat, úgy a Besnyői Sz. Ferencz rendű Zárda alapítványszerű illendőségeit is, úgy mint azok eddigelé léteztek, átvenni és viselni köteleztetik.”

Báró Sina György, valamint ennek halála után fia, *Simon*, mint jó görögökhöz illik (görög származásúak voltak), jobban értettek a gazdálkodáshoz, úgyhogy alattuk a csűr is, meg a pénztár is mindig tele volt. Bár görögkeletiek voltak, a templommal és a zárdával szemben kegyúri kötelezettségüknek példásan eleget tettek.

1864 április 28-án báró Sina Simon váratlanul eladta a birtokot a „Société belgeque du Credit foncier et industriel de Bruxelles” nevű *belga banknak*. A belga bank, mint afféle merev üzleti vállalkozás, mely a közjával nem igen törődik s mindenben és mindenáron csak a saját hasznát keresi, nem igen tetszett sem az az itteni lakosságnak, sem a magas kormánynak, amiért

is 1867-ben Lónyay Menyhért, akkori pénzügyminiszter a terjedelmes gödöllői uradalom nagy részét az állam nevében megvette s *I. Ferenc Józsefnek* koronázási ajándékkul felajánlotta.

A király a kastélyt és a vadászati jogot megtartotta, a birtokot pedig mint *koronabirtokot* a kincstárnak visszaadta s azóta a magy. kir. Szent Korona tulajdona. Az 1867 március 22-én kötött s az 1868. évi V. t.-cikkben szentesített szerződésben gondoskodás történik a máriabesnyői kegytemplom és zárda kegyúri terheinek átvételéről is, amennyiben a szerződés kimondja: „Ezen birtoknak I. kiegészítő részét képezik ... a védnöki és alapítványi jogok az ezeknek viszonylagos terhekkal, tartozásokkal és szolgálomakkal.” (Conv. Trans. act. Tom. XXI. Nr. 157. Orsz. Levéltár.)

Ez időtől fogva a gödöllői kastély kedvelt nyaralója az uralkodónak. Nagyrészt boldogult *I. Ferenc Józsefnek* köszönhető, hogy nagyobb pénzbeli adományával lehetővé tette a kegytemplom belső restaurálását. A felejthetetlen *Erzsébet királyné* és leányai, *Mária Valéria* és *Gizella* főhercegnők, sokszor megfordultak a kegytemplomban. A kolostor festői erdejéhez és kertjéhez külön kulcsa is volt a felséges asszonynak, hogy oda bármikor zavartalanul bemehessen.

De nemcsak maguk jöttek, fejedelmi vendégeiket is kihozták Gödöllőről a jó Szűz Anyához. Különösen *IV. Ferdinánd* toscanai nagyherceg fordult meg ismétlen a kegyhelyen, gyónt, áldozott, szentmisét és litániát hallgatott. Egyik látogatása után értékes, pirosszínű miseruhát küldött a kegytemplomnak ajándékba.

Boldogult *IV. Károly* királyunknak már nem adatott meg, hogy Máriabesnyőt megláthassa, de annál meghatóbban jegyzi fel a kolostor évkönyve 1918-ban a *királyi gyermekek* látogatását a kegyhelyen:

„Ugyanerre az időre, október 30.-ára esik a felséges királyi családnak menekülése a gödöllői várkastélyból. Mily megható jelenet volt, midőn a királyi gyermekek október 29-én egy apáca és tiszt urak kíséretében megjelentek a máriabesnyői kapucinus zárdában, kifejezván óhajukat, hogy szeretnék a templomot és a

kegyképet megnézni. A felséges királyi gyermekeknek egész maguktartásán az igazi, mély vallásosság látszik meg. *Ottó* trónörökösrel együtt letérdelnek a főoltárra helyezett Szent Szűz kegyszobra előtt és mély áhitattal, halk szavakkal imádkozzák magyarul a Miatyánkot,

Gróf Festetich Pál felvétele.

JÓZSEF FERENC FHG ÉS ANNA FHGASSZONY
A KOLOSTOR KERTJÉBEN

Üdvözlégyet és a Hiszekegyet. Imádkoztak édes magyar hazánkért. Könnyek csillogtak szemünkben! Ó, jószágos Isten, bárcsak meghallgatnád ez ártatlanok imádságát! Ilyen hitet, istenfélelmet nem igen lehet találni intelligens családok félrenevelt gyermekeinél. *Ottó* trónörökös kedvesen érdeklődött a templom egyes dolgai iránt. Jókívánságaink és éljenzéseink közepette hagyták el

templomunkat, hol oly gyermekded lélekkel imádkoztak. És másnap már menekülniök kellett, mert veszélyben volt életük. A hatalmas Isten óvja meg felséges királyunkat és családját minden rossztól és minél előbb adja vissza hazánknak és egyházunknak.“

Utána jött az összeomlás... proletárdiktatúra. Nem volt kegyura a zárdának: az uradalomra vörösök tették rá kezüket. Szerencsére nem tartott sokáig.

A gyászos összeomlás és országégés után az isteni Gondviselés *nagybányai Horthy Miklós* személyében kormányzót adott a hazának. A kormányzó úr ő főméltósága szintén kitüntette már magas jelenlétével Máriabesnyőt: résztvett a világháborúban elvesztett harangjaink helyébe újonnan szerzett harangok szentelési ünnepén, amelyen a haranganyai tisztséget *főméltóságú neje* volt kegyes vállalni (l. a következő fejezetet). A főméltóságú asszony buzgó tisztelője a besnyői Szűz Anyának, akinek kegyhelyét szívesen fel szokta keresni gödöllői tartózkodásakor.

A mellékelt kép *József Ferenc* főhercegnek és nejének, *Anna* főhercegasszonynak máriabesnyői látogatását örökíti meg 1926 április havából.

A jó Isten tehát az alapító Grassalkovicsok kihalásával, sok hányatás-vetés után se hagyta el Máriabesnyőt: a gödöllői m. kir. Koronauradalmat, illetve az arra felügyelő m. kir. földművelésügyi minisztériumot rendelte a máriabesnyői zárda és kegytemplom jószágos kegyurának, hogy atyailag gondoskodják továbbra is annak fennmaradásáról.

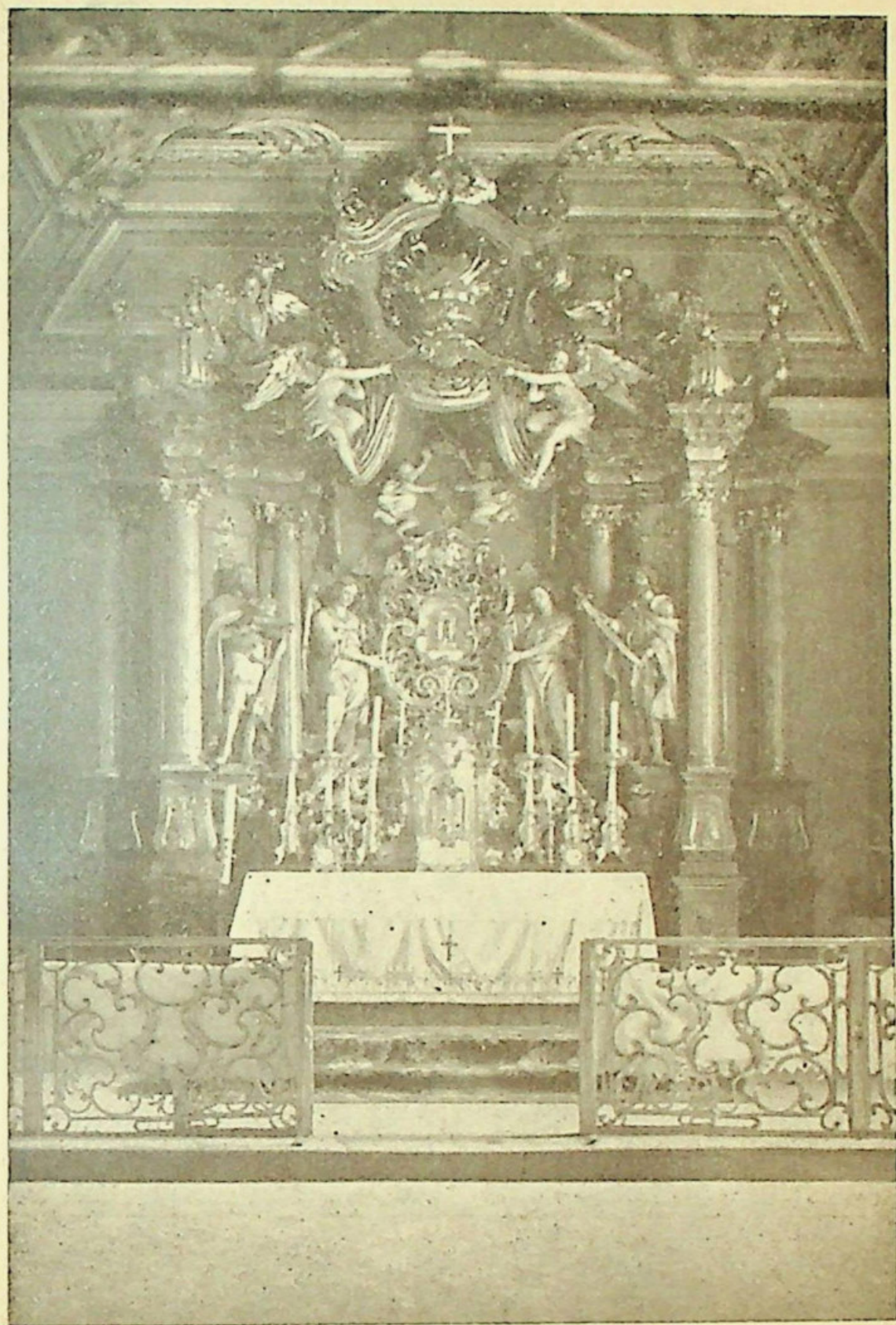
V.

A besnyői Szűz Mária örömnünknek oka, a szomorúak vigasztalója és a betegek gyógyítója.

A római pápák Isten nagyobb dicsőségére és a kegyhelyre zarándoklók lelkének javára számos búcsút is engedélyeztek. Így XIII. Kelemen pápa már 1766 február 27-én kelt *Universis Christifidelibus* kezdetű bullájával teljes búcsút engedélyezett mindazoknak, akik Nagy Boldogasszony ünnepén a kegytemplomban töreldelmes szívvel a szentségekhez járulnak s a pápa ő szentsége szándékára imádkoznak, a többi hat Mária-ünnepre pedig hét évi s ugyanannyi quadragénai búcsút. XIV. Kelemen pápa 1773-ban, VI. Pius pápa 1780-ban a fentebbi búcsúkat megújította. VII. Pius pápa 1800 október 3-án kiadott apostoli brévéjével Nagy Boldogasszony és Szeplőtelen Fogantatás ünnepén kívül örök időkre teljes búcsút engedélyezett Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére, Pünkösöd vasárnapjára és Kisasszony napjára a szokásos feltételek mellett. Dicsőségesen uralkodó XI. Pius pápa pedig 1925 november 16-án kegyesen megengedte, hogy a papok, akik a kegyoltárnál miséznek, a Magyarok Nagyasszonyáról szóló misét végezhetik naponta.

A jámbor keresztények rang- és nemkülönbség nélkül kezdettől fogva nagy buzgósággal igyekeztek lelkük javára fordítani azt a sok kegyelmet, amelyben a kegyhelyre zarándoklók részesülhetnek.

Mint a III. fejezetben láttuk, már a templom felépítése előtt, a kis lorettói kápolnába is nagy tömegben zarándokolt az ájtatos nép, nagy úr és szegény vegyesen s a kegyhelynek ez a népszerűsége egyre növekedett, úgyhogy amikor 1863-ban négynapos ájtatossággal megünnepelték a máriabesnyői kolostor alapításának százéves jubileumát, 45—50.000 zarándok vett részt azon 120 községből és 75 felszentelt pap,

A KEGYTEMPLOM ÚJ FŐOLTÁRA

köztük *Feitler* Antal megyéspüspök úr, aki maga is prédikált s négy napon keresztül fáradozott a hívek gyóntatásában. E napokban 16.000 hívő járult a szentségekhez.

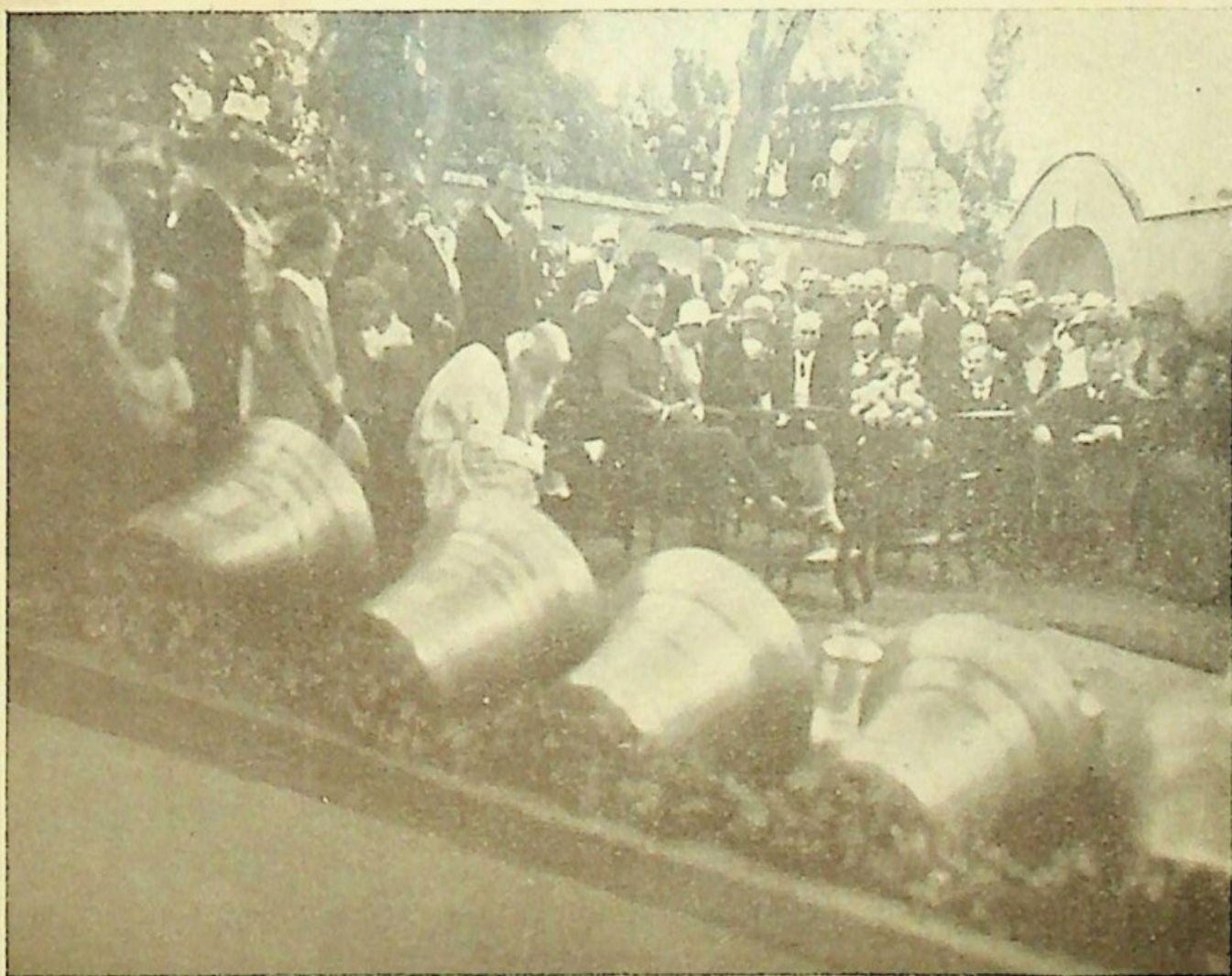
Ilyen másik nagy ünnepe 1913-ban volt Mária-besnyőnek, amikor a kegyhely 150 éves fennállása alkalmával a felséges királyi ház és a hívek közadakozásából s különösen egy magát megnevezni nem akaró pesti úrinő 10.000 K-ás hozzájárulásával a templom belsejét restaurálták, *Thury* Gyula festőművész jámbor fogadalomból, Isten nevében három igen szép freskóval ellátta s a régi kegyoltár helyébe a már azóta fiatalon elhunyt *Sztrizs* István isaszegi oltáráépítő művészi barokk-oltárt készített.

1925 június 7-én a világháború áldozatául esett harangok helyébe a hívek ragaszkodása és áldozatkészsége 25 új haranggal ajándékozta meg a kegytemplomot. A harangok felszentelését méltóságos és főtisztelendő *Gossmann* Ferenc váci segédpüspök úr végezte, a haranganyai tisztséget pedig *Horthy Miklósné* főméltóságú asszony, Magyarország kormányzójának neje vállalta. Jelen voltak még: *Horthy Miklós* kormányzó úr ő főméltósága, *Mayer* István m. kir. földművelésügyi miniszter úr mint kegyúr, több államtitkár, *P. Csák* Endre kapucinus exprovinciális és még igen sok egyházi és világi előkelőség s vagy 20.000 búcsús. A harangok előteremtésében igen nagy érdemeket szerzett Dr. *Dragsits* Gellért kereskedelemügyi miniszteri osztálytanácsos.

1928-ban a kapucinusrend fennállásának 400 éves jubileuma volt a legkimagaslóbb esemény.

De ünnepe van Mária-besnyőnek mindannyiszor, amikor a kegyhelyet a zarándokok tömege felkeresi, különösen Pünkösdkor, Nagyboldogasszonykor és Kisasszony ünnepén, amely alkalmakkor átlagos számítás szerint a hívek közül 4—5 ezren szoktak járulni a szentségekhez.

Újabban úgyszólván valamennyi nyári vasárnap is búcsúszámba megy, mert a meleg idő beköszöntésével alig akad vásár- vagy ünnepnap, amikor nagyobb zarándoklat nem érkezik, különösen a székesfőváros

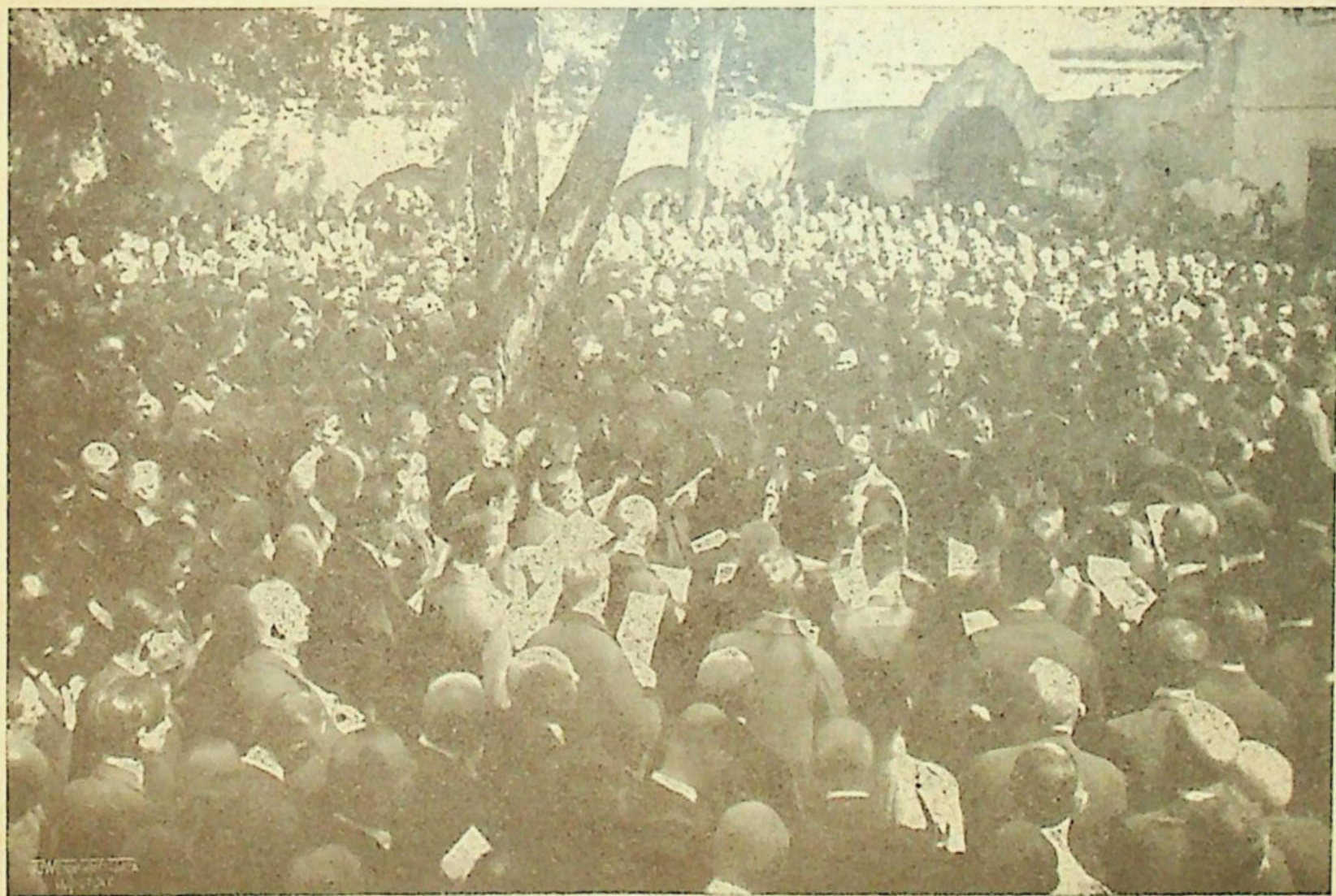
AZ 1925. IKI HARANGSZENTELES

Az előtérben P. Csák Endre exprovinciális, Horthy Miklós kormányzó és neje.

vagy környéke valamelyik plébániájáról, de Kecskemétről, Miskolcra, Sopronból is.

Hétköznapiakon leginkább az intézetek és iskolák, magánajátoskodók és kirándulók keresik fel Máriabesnyőt, akik előbb elvégezvén ájtatosságukat, a nap hátralevő részét a templom körüli fák árnyékában vidám játékokkal töltik el, majd megnézik a missziós panorámát és a templom nevezetességeit s végül a jó Szűz Anyától elbúcsúzván, testileg-lelkileg felüdülve, felejtethetetlen emlékekkel térnek vissza otthonukba. Itt aztán lehet látni, mennyire örömnünknek is az oka a jó besnyői Szűz Mária. Éppen azért kedvesek s a felnőttekre nézve is igen épületesek ezek a kirándulással egybekötött iskolai zarándoklások. Öröm nézni, amint boldogságtól kipirult arccal megérkeznek a Szent Szűz kegyhelyére; a templomban felcsendül ajkukon az ének vagy a rózsafűzérimádság, aztán átadják a jó Szűz Anyának hozott ajándékukat, többnyire valamilyen kedves templomi kézimunkát, amelyet jámbor apácánénik s buzgó tanárnők útmutatása mellett készítettek. Az utóbbi években különösen kitüntették magukat az egri Angolkisasszonyok növendékei, a herminamezői Mária-Kongregáció, a fiúk közül pedig a jászberényi gimnazisták, akik madárházakat hoztak s így a hasznos madarak százaival népesítették be a kolostor kertjét.

Valamennyi zarándoklat közül azonban a legimpozánsabb az 1903-tól minden év májusában rendezni szokott nagy *férfizarándoklat*, amely a fővárosi Mária-Kongregációkból alakulva, egy-egy püspök vagy főpap vezetésével különvonatokon jön Máriabesnyőre oly nagy számban, hogy az alsó és felső templomban el se férve, a templomudvarban hallgat szentmisét és prédikációt. Délután a templomudvarban felállított szószéken aktuális kérdésekről magas színvonalú előadásokat tartanak egyháziak, világiak vegyesen. Az előadók között szerepeltek: *Prohászka Ottokár*, *Fetser Antal*, *Zadravec István*, *Hász István*, *Csiszarik János* püspökök, a világiak közül báró *Barkóczy Sándor*, *Haller István*, *Huszár Károly* stb. 1927-ben tartották a 25.-ik jubileumi zarándoklatukat, amely alkalommal a kegy-

AZ 1925. ÉVI FÉRFIZARÁNDOKLAT TÁBORI MISÉJE A KEGYTEMPLOM UDVARÁN

helyen maga *Orsenigo Cézár* c. érsek, pápai nuncius is megjelent s mindenkit megható magyarnyelvű szentbeszéd keretében *Pro Ecclesia et Pontifice* érdemkeresztel tüntette ki a férfizarándoklatnak három, 25 év óta fáradhatatlan rendezőjét.

Hogy e kegyhelyre zarándoklók élő hite és bizalma nem hiábavaló, bizonyítja az a számos csodás kegyelem és rendkívüli jótétemény, amelyben a besnyői Szent Szűz, a betegek gyógyítója és a szomorúak vigasztalója részesítette a hozzáfordulókat. A kolostor évkönyveiben a már említett gödöllői mészáros esetén kívül sok ilyen szembetűnő gyógyulást és imameghallgatást találunk feljegyezve.

1771 április 3-án gróf *Klobusiczky* József, az alapító grófnő unokaöccse, két ezüst paizsot hozott Máriabesnyőre, középen a besnyői Szent Szűz aranyozott képével, mely elé kis ezüst gyertyatartó volt erősítve. Édesatyja, gróf *Klobusiczky* Ferenc küldte hálából, hogy fia, kit sokáig magas láz gyötört, a besnyői Szűz Mária segítségülhívására meggyógyult.

1771 május 24-én egy magát megnevezni nem akaró pesti úr két egymásba forrasztott aranyozott ezüstszívet adott át a házfőnököknek hálából a besnyői Szűz Máriától nyert kegyelemért.

1771 május 31-én a kegyhelyre érkezett *Pirkl* Katalin, gyöngyösi köteles felesége. Hozott két ezüst votív-tárgyat, mivel a besnyői Szent Szűz közbenjárására nehéz szülési bajából felgyógyult s újszülöttje is életben maradt.

1771 szeptember 28-án *Schneller* Anna váci polgárnő Besnyőre zarándokolt hálát adni a kegyelemért, hogy a besnyői Szűz Mária súlyos és hosszas betegségéből meggyógyította. Hozott ezüst votív-tárgyat.

1772 február 29-én a nyitramegyei Surányból ide zarándokolt nemes *Szily* Anna, hogy hálát adjon a besnyői Szent Szűznek a tőle nyert kegyelmekért. Felajánlott egy tízszoros gyöngynyakláncot és több templomi ruhát.

1774 július 12-én gróf *Sztáray* Mihályné sz. *Haller* Klára grófnő hálából egy ezüstképet küldött, amelyen egy édesanya gyermekét a Szent Szűznek felajánlja.

1774 július 19-én a máriabesnyői búcsújáróhelyre zarándokolt *Károlyi* János pesti mészáros és hálából felajánlott egy ezüst szívet, mivel az itt tisztelt Szent Szűz közbenjárására hosszas és makacs vérhányástól szabadult meg.

1779 június 20-án a kegyhelyre jött *Kurtz* Rozália, gödöllői tímár felesége s hozott egy ezüstképet, amely térdelő nőt ábrázol, mivel a besnyői Szűz Mária segítségül hívására meggyógyult hosszantartó betegségéből, amelyben se feküdni, se ülni nem tudott, hanem csak térdelni.

Az 1780.-ik évben különösen éreztette Besnyőn a Boldogságos Szűz az ő kegyelmét. Erről az évről hét csodás eseményt és imameghallgatást találunk feljegyezve. Január 21-én *Csippány* Borbála, gödöllői uradalmi tisztartó neje, a besnyői Szűz Mária közbenjárására nyert jótéteményért örömkönnyek közt adott hálát Istennek s hálából ékszereinek egy részét a Szent Szűz oltárára tette.

1780 április 3-án *Zéman* Tamásné, gödöllői uradalmi kertész neje jött Máriabesnyőre hálálkodni, hogy meggyógyult betegségéből. Mikor már mindenki lemondott róla, bizalommal a besnyői Szűz Anyához imádkozott, mire azonnal jobban érezte magát s szemlátomást meggyógyult. Hálából egy aranyrámás képet ajánlott fel, mely betegágyban fekve őt magát ábrázolja.

1780 június végén ifj. *Almássy* Pál a besnyői templomba jött hálát adni a Szent Szűznek, hogy különös jótéteményben részesítette. Négy ezüst tárgyat hagyott itt.

1780 július 5-én jámbor fogadalomból Máriabesnyőre jött *Telekessy* János egri egyházmegyei pap, jászfényszarui káplán, mivel a besnyői Szűz Mária megszabadította hosszantartó, szinte gyógyíthatatlan betegségéből. A kegyoltár előtt elvégezte hálaadó szentmiséjét, utána pedig átadott egy üveg alá zárt ezüstképet, amely a besnyői Szűz Máriát ábrázolja, előtte egy térdelő pap, alatta pedig egy chronostikonos latin dedikáció.

1780 augusztus 8-án egy se magát, se illetőségét megnevezni nem akaró úrinő a besnyői Szent Szűz közbenjárására nyert kegyelemért kettős ezüstszívet hagyott a kegyoltáron.

1780 augusztus 14-én fogadalomból Máriabesnyőre zarándokolt *Tóth István* váci szűcsmester, akinek nemrégiben az orvosok le akarták vágni a lábát, hogy megmentsek az életnek. Nyomorúságos helyzetében a besnyői Szűz Anyához könyörgött, akinek közbenjárására lába annyira meggyógyult, hogy Vácról gyalogszerrel tudott eljönni. Hálából egy ezüstitálat ajánlott fel.

1780 szeptember 17-én egy váci asszony, aki nevét elhallgatta, fogadalomból értékes ezüst votív-tárgyat tett a kegyoltárra, mivel a besnyői Szent Szűz segítségül hívására igen súlyos betegségéből teljesen meggyógyult.

1781 április 17-én Máriabesnyőre zarándokolt *Lang N.* pesti úrinő leányával és egy ezüstszempárt hozott hálából, hogy Joákim nevű fia, aki kegyesrendi növendékpap, de súlyos szembaja miatt a rendből már-már el akarták bocsájtani, a besnyői Szűz Mária közbenjárására csodálatosképen meggyógyult.

1782 március 25-én *Eybig Mátyásné*, gödöllői mészáros felesége, ezüst pólyásbabát ajánlott fel a besnyői Szűz Anyának, mivel közbenjárására beteg gyermeke meggyógyult.

1782 december 11-én a besnyői Szent Szűz kegy-szobrához zarándokolt *Huldvein Lipót* pesti szabólegény s miután elvégezte ájtatosságát, egy térdelő ifjút ábrázoló ezüst ajándéktárgyat tett le a kegyoltárra hálából, hogy a besnyői Szűz Mária segítségül hívására súlyos betegségéből három nap alatt meggyógyult.

1783 április 24-én a kegyhelyre jött hálát adni a besnyői Boldogságos Szűznek *Csáby József* pestvárosi hajdú feleségével, Mária Annával, akit régóta heves fejfájás gyötört s bármilyen orvosságot is használt, nem segített rajta, de a besnyői Szűz Mária segítségül hívása után azonnal meggyógyult. Hálából egy képet hoztak, amelyen mindketten gyermekükkel együtt a Szent Szűz szobra előtt térdreborulva imádkoznak.

1784-ben II. József császár egyházellenes rendeleteivel a többek közt azt is megtiltotta, hogy a hívek a templomba ajándéktárgyakat vigyenek, az ottevőket pedig eltávolíttatta. A kolostorok feloszlatásának e

gyászos idejéből, már a zaklatásoktól való félelem miatt is, a feljegyzések nem teljesek.

1804-ben már újra olvashatunk imameghallgatásokról. Két ezüstitárgyat hoztak.

1805 május 7-én a gyöngyösi búcsúsok közül egy édesanya ezüst lábat ajánlott fel, mivel 4 éves fiacskájának, *Zimány* Ferencnek a lába a besnyői Szent Szűz közbenjárására meggyógyult.

1819-ben egy úrinő betegségében a besnyői Szűz Máriához fordult, akinek közbenjárására meggyógyult s halála jeléül egy ezüstszívet hozott.

És így napjainkig. A legszentebb Istenanya mindig meghallgatja a hozzá folyamodókat. 1925 augusztus 20-án például két miskolci úrinő a kegyhelyre zarándokolt: az egyik, hogy a besnyői Szűz Anyától egy nagy kegyelmet eszközöljön ki családja számára s kijelentette a rendház főnöke előtt, ha a Szent Szűz meghallgatja imáját, nagyobb pénzösszeget fog felajánlani a kegytemplom javára; a másik meg azért jött, hogy beteg gyermekének a gyógyulásáért esedezzek. Néhány hónap múlva boldogan jelentették, hogy a Szűz Anyánál meghallgatást nyertek s hálás szívvel és boldogan hozta el az egyik a fogadalomból megígért pénzt, a másik arany jegygyűrűjét, nyakláncát és brilliántos karperecét.

Ugyancsak 1925-ben egy miniszteri tanácsos ajánlott fel a besnyői Szűz Máriának egy értékes aranyérmét szerencsés imameghallgatásért.

1926-ban egy bárónő ajánlotta fel a Szűz Anyának hálából értékes korall-nyakékét, egy egyszerű falusi asszony pedig egy aranykeresztet és megtakarított ezüstpénzét.

1928 nyaráról öt különös gyógyulásról tud a zárda főnöksége s egy édesanya rendkívüli imameghallgatásáról, akit a jó Isten a besnyői Szűz Anya közbenjárására egészséges gyermekkel áldott meg, holott az eddigiek mind halva születtek.

1929 tavaszán egy piarista tanár ír hálálkodó levelet Besnyőre, hogy súlyos betegségéből, amikor már a halállal vívódott, a besnyői Szent Szűz közbenjárására meggyógyult.

E felsorolt esetek, a különféle fogadalmi ajándékok, ékszerek, templomi ruhák egész halmaza mind azt bizonyítja, mily sokan nyertek már e kegyhelyen betegségekben gyógyulást, szomorúságukban vigasztalást, megpróbáltatásaikban bátorságot.

Hát még az a sok százezer csoda, amelyre a gyóntatószék néma csendje borul, amikor a beteg szív gyógyul meg, békül ki Istennel s visszatér abba a Szent Lélek öröme! Az isteni kegyelemnek e számtalan csodáját ki tudná elsorolni?!

Nem állítjuk, hogy az elmondottak mind csodák volnának, mert azok kimondására beható és nagyon is tüzetes vizsgálat után egyedül az Egyház illetékes, de igenis hisszük, valljuk és hirdetjük, hogy — bár a csodák lehetségesek — a végtelen irgalmú és jóságos Isten meghallgatja, megvigasztalja és természetes úton is meggyógyítja a hozzá bizalommal esedezőket, ha a Szent Szűz könyörög érettük.

Már pedig volt-e már valaki, akiért a Szűz Anya, ha pártfogásért hozzá folyamodott, Szent Fiánál közben nem járt s kegyelmét számára ki nem esdette volna?

Örömünkben és szomorúságunkban, keresztünk türelmes elviseléseért, az állhatatosság kegyelmének ki-
esdéséért, hazánk sorsának jobbrafordulásáért hasonló bizalomtól lelkesítve forduljunk mi is Szűz Anyánkhoz, áldott Nagyasszonyunkhoz és mondjuk:

Anyám, benned bízom és reménylek!
Anyám, Te utánad epedek!
Anyám, Te hatalmas, kegyelmezz!
Anyám, Te jóságos, védelmezz!
Anyám, jőjj és segíts imádkozni!
Anyám, jőjj, segíts szenvedni!
Anyám, ne hagyj elveszni!
Hiszen bírsz is segíteni, ó hatalmas,
Akarsz is segíteni, ó irgalmas,
Fogsz is segíteni, ó hűséges,
Kell is segítened, ó kegyelmes!
Anyám! Te vagy a kegyelmek anyja
Szomorúak vigasztalója,
Bűnösök oltalma s menedéke,
Föld reménye, mennyek ékessége! Amen.

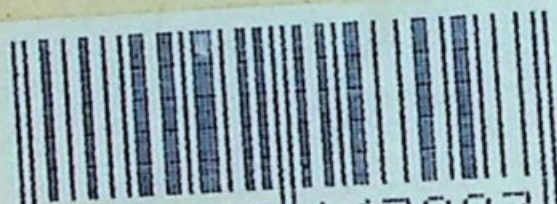

A MÁRIABESNYŐI RENDHÁZ TAGJAI 1929 MÁRCIUS 25-ÉN

Az alsó sorban (balról jobbra): P. Timót, P. Irén, P. Ince, fr. Berard, fr. Angelus, fr. Gábor, fr. Vince, fr. Titusz.
A felső sorban (balról jobbra): fr. Agathangelus, fr. Willibald, fr. Lénárd, fr. Linus, fr. Márton, fr. Márk.

TARTALOM.

I. Máriabesnyő multja	3
II. Gróf gyaraki Grassalkovics Antal	10
III. A templom és zárda alapítása	37
IV. Máriabesnyő további kegyurai	69
V. A besnyői Szűz Mária örömknek oka, a szomorúak vigasztalója és a betegek gyógyítója	76

2 119432 147097

2-1-1-943-214709-7

MEGYEI KÖNYVTÁR, SZENTENDRE

Az istentisztelet rendje a kegytemplomban:

Hétköznapi:

Reggel 7 órakor konventmise.

10 órakor (a nyári hónapokban)
csendes szentmise.

Szombaton délután 1/23 órakor litánia.

Vasár- és ünnepnap:

Reggel 8 órakor konventmise orgonával

10 órakor szentbeszéd, utána
napi szentmise.

Délután 1/23 órakor litánia.

A különleges ájtatosságokat a kegytemplom ajtaján előre hirdetjük.

A kegyhelyre zarándoklók szentmisét a zárdafőnökségtől levelezőlapon is kérhetnek és rendelhetnek.

Zárdafőnökség.

Szives figyelmeztetésül:

Körülbelül április végétől október közepéig
a Budapest-Keleti p. u.-ról Máriabesnyőre
vasár- és ünnepnapokon **félárú oda-
vissza szóló jeggyel** lehet utazni.

